

1.02 Pregledni znanstveni članek

UDK 929Goriup I."1914/1919"

Prejeto: 3. 5. 2010

Človeštva največja sramota je vojna. Zapiski Ivana Goriupa v Opčinah in Trstu iz let 1914–1919

MATEVŽ KOŠIR

doc. dr., sekretar

Arhiv Republike Slovenije, Kongresni trg 1, SI–1000 Ljubljana

e-pošta: matevz.kosir@gov.si

IZVLEČEK

Objava zapiskov dnevnika, ki ga je v obdobju prve svetovne vojne med letoma 1914 in 1919 v Opčinah in Trstu pisal Ivan Goriup gospodarstvenik, politični delavec posestnik na Opčinah pri Trstu in veljak slovenskega društva Edinost.

KLJUČNE BESEDE: *prva svetovna vojna, Opčine, Trst, Ivan Goriup, dnevniki 1914–1919*

ABSTRACT

**WAR IS MAN'S BIGGEST SHAME. RECORDS OF IVAN GORIUP IN OPČINE
AND IN TRIESTE 1914–1919**

The paper publishes diary entries of Ivan Goriup, an economist, political activist, owner of the estate in Opčine and Trieste and a prominent personality of the Slovenian association Edinost. He compiled his diary while staying in Opčine and Trieste during World War I (more precisely between the years 1914 and 1919).

KEY WORDS: *World War I, Opčine, Trieste, Ivan Goriup, diaries 1914–1919*

Avtor zapiskov Ivan Goriup¹ je bil gospodarstvenik, politični delavec posestnik na Opčinah pri Trstu in veljak slovenskega društva Edinost.² Rodil se je 11. januarja 1859 na Proseku, umrl pa 30. maja 1936 v Ljubljani in je pokopan na Proseku. Njegov oče Ivan (1826–1884), ki je prišel na Prosek z Vrha nad Kanalom, je bil veleposestnik, pek, trgovec in gostilničar na Proseku, mati pa Alojzija Španger (1826–1890). Ivanov stric apelacijski svetnik Anton Goriup (1812–1883) je bil večkrat izvoljen v državni zbor. Junija 1885 se je Ivan Goriup poročil z Emo iz znane družine Daneu. Ema je na Opčinah vodila družinski hotel Obelisk. Eden njenih bratov Vincenc pa se je preselil v Palermo.³ Za doto je Ema dobila posestvo na Opčinah, tja pa sta se z Ivanom Goriupom preselila leta 1891. Po očetov-

Ivan Goriup (*11. 1. 1859, Prosek † 30. 5. 1936, Ljubljana). (Osebni arhiv Danilo Goriup)

vem zgledu se je Ivan Goriup vključil v krog Edinosti in bil leta 1893, 1897, 1900 in 1906 izvoljen v tržaški občinsko-deželni svet. Bojeval se je za pravice Slovencev. Kot odbornik je bil na občnem zboru januarja 1905 v veliki dvorani Narodnega doma izvoljen za predsednika društva Edinost.⁴ Predsednik društva je ostal dve leti. Ob izvolitvi je dejal: »... Moj program je kratak: povzdiga našega ljudstva na političnem in gospodarskem polju. ...«⁵ Bil je soustanovitelj Jadranske banke (ustanovljene 1905),⁶ Tržaške posojilnice in hranilnice (ustanovljene 1891), tiskarne Edinost, hotelske delniške družbe Grljan-Miramar (ustanovljene 1913) ter delniške družbe Adria (ustanovljene 1913). V vseh navedenih družbah je bil član upravnih odborov. Bil je tudi soustanovitelj tržaške kmetijske družbe (ustanovljene 1894) in bil večkrat njen predsednik, tudi v času »velike vojne«. Deloval je v delavskem podpornem društvu v Trstu in bil njegov častni član, bil pa je tudi odbornik Ciril-Metodove družbe.

Goriupovi zapiski so neke vrste kronika prve svetovne vojne, ki jo je na Opčinah in v Trstu zapisoval v letih 1914–1919. Le na koncu sta še dve kratki notici iz let 1922 in 1928, ki ju je še stisnil na zadnjo stran, saj je bil zvezek popisano do konca. Zapiske je avtor začel pisati 25. julija 1914, ko se je iztekel Avstro-ogrski ultimatum Srbiji in je postalo jasno, da bo prišlo do vojne. Se pravi slab mesec dni po sarajevskem atentatu in tik pred prvimi vojnimi napovedmi. Pisal jih je v izjemno ličen zvezek s trdimi platnicami in barvno obrezo. V njih je povzemal tako svetovna kot lokalna dogajanja, ki jih je na Opčinah neposredno doživel in so bila povezana z »veliko vojno«. Spopadi na svetovnih bojiščih, ki jih omenja v zapiskih, so sicer znani, a v zapisih Ivana Goriupa jih vidimo tako, kot jih je spremljal on s časopisi, pogovori ipd., oziroma jih je v času bojev na soški fronti doživel tudi sam, tako rekoč na svojem pragu. Zapiski opisujejo obdobje vojne, kot jo je videl avtor, in so dokument obdobja, katerega posledice so usodno zaznamovale življenje Primorske.

Avtor že oktobra 1914 ugotavlja, da bo vojna dolga in bo imela grozne posledice. Prav tako že oktobra 1914 piše o možnosti, da Italija »udari Avstro-ogrski v hrbet«. Do aprila 1915 to omeni še večkrat. Na dan podpisa (tajnega) Londonskega pakta 26. 4. 1915 pa piše o »groznem razburjenju ljudstva« in kako so maja istega leta vojno z Italijo sprejeli »s težkim srcem, a so jo vendarle pričakovali«. Zapiski postanejo tudi kronika zračnih napadov na Opčine, obenem lahko iz zapiskov spremljamo vse večjo draginjo in pomanjkanje, ter rast cen. Junija 1917 ugotavlja, da je od začetka vojne shujšal za 20

¹ Avtor zapiskov se je vedno podpisoval Goriup, tudi družina je do danes ohranila priimek v tej obliki. V literaturi pa je večkrat naveden kot Ivan Gorjup.

² Primorski slovenski biografski leksikon, 5 snopič, str. 453.

³ Lavagnino: I Daneu.

⁴ Narodni dom v Trstu 1904–1920, str. 40–41.

⁵ Pahor: Slavjanska sloga, str. 33–34.

⁶ Šušteršič: Sledovi.

Hiša Ivana Goriupa v središču Opčin, začetek 20. stoletja. (Osebni arhiv Danilo Goriup)

kilogramov, »kar pa je menda splošno«. S koncem vojne komentira tudi jugoslovansko idejo, nastajanje države in kraljevine SHS, a 1.12. 1918 začne zapiske s stavkom: »Italijani v Trstu nastopajo proti Slovanom vse bolj ojstro ...«.

Obenem v zapiskih spremlja tudi usode najbližjih družinskih članov. Njegova žena Ema (rojena leta 1856) je umrla že leta 1907, zato je toliko bolj živo spremljal usode svojih otrok: sinov Danila (1892–1976), Ivana (1899–1965) in Zdenka (1900–1985) ter hčere Emmy (1888–1989), poročene s Floriem Gregoričem, in vnuka Danila (Buba). Največ pozornosti je bil deležen sin Danilo, ki je po letu 1914 kot avstro-ogrski vojak in oficir zamenjal številna bojišča. To je njegovemu očetu povzročalo velike skrbi. Leta 1918 pa so bili že vsi trije sinovi v avstrijskih vojaških enotah, a mlajša nista prišla na fronto. Zdenko je že po koncu vojne kot prostovoljec sodeloval v bojih na Koroškem, enako kot Danilo. Avtor omenja tudi nečaka Iva in Alojza iz Proseka itd., ki sta se bojevala na raznih bojiščih. Iz kronike slutimo tudi usodo zamejske slovenske rodbine. Decembra 1917 je Ivan Goriup prodal hišo in nekoliko kasneje še posestvo na Opčinah, saj je bilo po začetku bojev na soški fronti poškodovano, in si poleg stanovanja kupil še hišo v Trstu. Vojna je močno prizadela tudi večino gospodarskih dejavnosti, pri katerih, je bil Ivan Goriup deležnik. O tem, kaj se je dogajalo na primer s hotelsko delniško družbo v Grljanu, piše leta 1918 Josip Vilfan: Ob izbruhu vojne leta 1914 je bila sezona še v polnem teku, potem pa so hotelski gostje odpotovali. Od kopališča je poslovala le še restavracija v skrčenem obsegu. V hotel se je nastajalo

nilo vojaštvo, parnik je bil zasežen za potrebe vojne mornarice in podjetje je zaradi vojne trpelo veliko škodo.⁷ Gospodarski škodi se je po zasedbi Trsta s strani Italijanov (3. 11. 1918) pridružil še vse slabši odnos novih oblasti do Slovencev, še posebno tudi do izpostavljenih članov društva Edinost.⁸ To je bil tudi eden od vzrokov, ne pa edini, da se je Ivan Goriup v letih 1924–1925 preselil iz Trsta v Beograd. V Beogradu je takrat že živela njegova hči Emmy skupaj z družino. V Beogradu sta bila tudi njegov sin Zdenko, ki je tam postal poklicni vojaški pilot, ter sin Ivan, ki je tam dobil službo. Le Danilo je ostal v Ljubljani. Ivan Goriup si je v Beogradu kupil hišo in tam preživel največ časa. Občasno pa je še obiskoval Ljubljano, Trst in Dunaj. Od njegovih otrok se je v tridesetih letih vrnil v Trst le Ivan. Družini Emmy in Zdenka sta se po drugi svetovni vojni preselili v Združene države Amerike.

Ivan Goriup je bil v obdobju, ko je pisal zapiske, v zrelih letih in je leta 1919 praznoval 60 let. Zapiski kot še naslov kažejo kritično naravnost do vojne. Vojna mu je pomenila predvsem nesmiselnost in gorje. Njegova stališča, ki obsojajo vojno in nasilje, do danes niso izgubila aktualnosti. Zapiskom oziroma dnevniku, ki je nastal spontano, je avtor po koncu vojne, ko je zapiske že zaključil, dodal naslov, na vrhu strani pa leto in mesec, ko so zapiski nastali. Nekatere besede in stavke je avtor kasneje podčrtal, dvakrat pa tudi krajše besedilo izbrisal in kaj dopisal. Kdaj točno je bil iz dnevnika iztrgan en list, pa je težko ugotoviti.

⁷ Pahor: Delo Josipa Vilfana, str. 35.

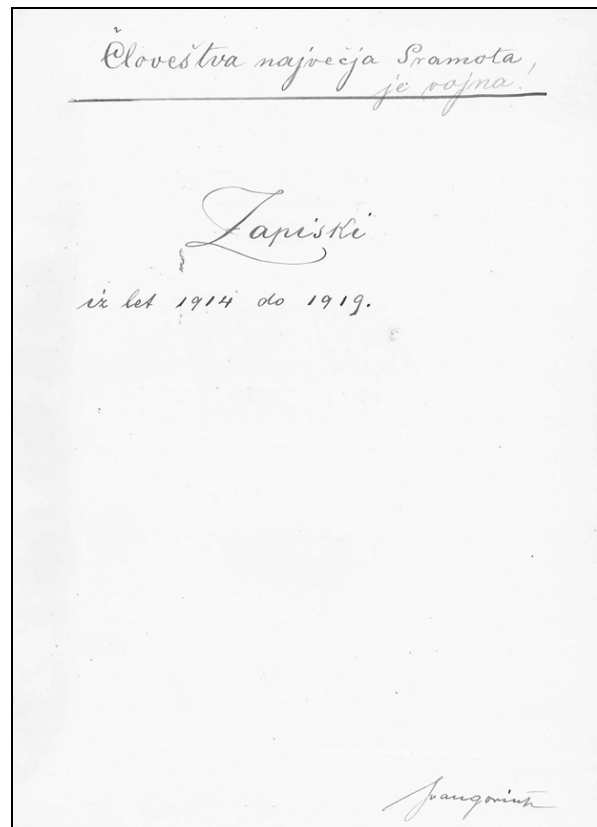
⁸ Wohinz Kacin: Josip Vilfan, str. 79.

*Ivan Goriup z otroci leta 1935 v Beogradu. Od leve proti desni: Ivan, Emmy, Ivan, Danilo in Zdenko.
(Osebni arhiv Danilo Goriup)*

Transkripcija zapiskov sledi čim bolj verno izvorniku, le v nekaterih malenkostih je nekoliko posodobljeno: velika začetnica je postavljena v skladu s sodobno jezikovno normo. Izrazi v celoti niso spremenjeni in ohranjajo svojo avtentičnost, enako krajevna imena. Dopolnitve so razrešene v oglatih oklepajih []. Dodane so nekatere stvarne opombe o dogodkih in osebah iz besedila. Poleg pike je avtor občasno uporabljal tudi pomišljaj, tega pa v prepisu nisem ohranil. Dela besedila, ki je bil podčrtan s svinčnikom kasneje, nisem posebej označil.

Izvornik dnevnika hrani v osebni arhivu Danilo Goriup, vnuk Ivana Goriupa. Zahvaljujem se mu, da je omogočil objavo dedkovih zapiskov. Fotokopije zapiskov so shranjene tudi v zbirki fotokopij Arhiva Republike Slovenije.

Naslovna stran zapiskov. (Osebni arhiv Danilo Goriup)

Človeštva največja sramota je vojna! Zapiski iz let 1914 do 1919. Ivan Goriup

1914

V soboto 25. julija 1914 je potekel rok Serbiji za odgovor na ultimatum Austro-Ogrske. Ob 5 uri p[ol]dan] sim bil v kopelji hotela Grljan in našel namestnika princa Hohenlohe,⁹ ki se je tudi bladi v morju. Nagovoril me je in nisem se mogel zadržati, da bi ga ne vprašal: Kaj bo? Odgovoril mi je, da ta hip ne more nikdo reči, če bo vojna ali mir. Sedaj sim gotov, da je mož že vedel kam, da je kocka padla. Ob 6. uri sim čital v kavarni v Trstu, da se je Serbija vdala. Komaj sim došel na Opčino ob 8 uri zvečer sim zvedel, da je Serbija odbila Austroogrške zahteve, in da je že zaukazana mobilizacija.

Drugo jutro ob 5 uri pridirja avtomobil z namestništvem uradnikom in pol ure kasneje so že žandarji nabijali plakate za mobilizacijo.

Ponoči ob 11 1/2 prinese kapovila¹⁰ z dvema mag[istrinima] policajema upoklicni list za Danila,¹¹ da mora takoj v Prago k svojemu polku.

V torek 28.7. je Dan[ilo] odšel, spremili smo ga na postajo in se poslovili v nadi, da ga bomo videli vrniti, ko Avstrija premaga Srbijo.¹²

Pretekel je mesec in vrstile so se napovedbe vojne od strani Rusije, Francozke in Angleške Nemčiji in Avstro-ogrski. Naša vojska, ki je precej prekoračila mejo, se je začetkoma proti Rusiji dobro držala, ali kmalu so bili Rusi v premoči. 14. sept[em]bra se je izvedlo, da so bili naši premagani, vrženi nazaj, in da so Rusi zasedli vso vzhodno Galicijo. Lwow je v ruskih rokah.

15.9. Udobim tri pisma s Prage, Danilo mora še predno je končal vojaško izobrazbo v Přemisl.

Način vojevanja je grozen. Požiganje mest in vasi, umori in trpinčenje prebivalstva, obešanje politično osumljenih vse to se vrši tako od strani Nemcev v Belgiji in Francozkej, kakor od Avstrijev in Madžarov v Bosni, Srbiji, Galiciji.

Rusine (Ukrajince) internirajo blizu Gradca jih je mnogo tisoč, ki umirajo vsled raznih boleznih (epidemij) kot muhe.

V raznih bitkah pada nešteto vojakov in še več je ranjencev.

18.9. Danilo pošlje razglednico s Prerova v Moravski in pismo iz Märich-Weisskirchen, ne ve če pride v Přemisl al Krakovo.

Francozom se je posrečilo ustaviti Nemce, ki so bili že ob reki Marne do 50 km od Pariza.¹³ V veliki bitki so jih potisnili nazaj za nad 100 km.¹⁴ Rusi napadajo v Karpatah in silijo na Ogrsko.

20.9. Karta od Danila s Přemisla, in isti večer telegram z Dunaja, da mora v Sopron na Ogrsko. Přemisl je že obkoljen od Rusov.¹⁵

4.10. Dan[ilo] piše, da je v Sopronu disenterija in tudi slučaj kolere.

6.10. Telegram, da mora proti Srbom. Nakažal sim mu telegrafično denarja in telegrafiral na Dunaj, da naj gre precej Florio¹⁶ ali Emmy¹⁷ v Sopron. Zame je bilo že prekasno, da bi ga našel tam.

Rusi so na Ogrskem, zavzeli so Marmaros-Sziget. Srbi in Črnogorci so v Bosni. Bojijo se, da Bosna vstane proti Avstriji, in general Potiorek¹⁸ pridno obeša sumljive. Rusi imajo 2/3 Galicije, Krakov in Přemisl so še Avstrijski. Nemcem se na Francoskem ne godi predobro. Ofenzivo imajo Angležji in Francozi. Hindenburg¹⁹ je premagal Ruse, ki so udarli na vzhodno Prusko, morali so bežati in izgubili ogromno ljudi in materiala v tamošnjih močvirjih.²⁰ Italijanski časniki pišejo ostro proti Avstroogerski, in obstoji nevarnost, da ljudsko mnenje prisili vlado da nam pade v hrbet.

¹³ Krajši kasnejši pripis kot opomba na dnu strani pod črto: »Ta bitka na Marni je kakor se je kasneje izkazalo bila odločilna za izid cele vojne.«

¹⁴ 6.–9. september 1914, bitka na reki Marni.

¹⁵ 23. avgust–21. september lublinsko-lvovska bitka, v kateri je Rusom uspelo zavzeti Lvov, obkoliti Przemysl in prisiliti Avstrijce, da so se umaknili na grebene Karpatov.

¹⁶ Florio Gregorič (1883–1963), zet Ivana Goriupa.

¹⁷ Hči Ivana Goriupa, poročena s Floriem Gregoričem.

¹⁸ Avstrijski general Oskar Potiorek (20. november 1853, Pliberk – 17. december 1933, Celovec). Pred začetkom prve svetovne vojne je bil guverner avstrijske province Bosne. V Sarajevu je bil ob atentatu v avtomobilu, v katerem se je peljal tudi prestolonaslednik Franc Ferdinand. Bil je poveljnik avstro-ogrške vojske na balkanskem bojišču.

¹⁹ Paul von Hindenburg, nemški maršal in politik (2. oktober 1847, Poznanj – 2. avgust 1934, Neudeck, Prusija). Od avgusta 1914 poveljnik štaba 8. armade v vzhodni Prusiji, od septembra 1914 pa poveljnik celotne vzhodne fronte. Od leta 1916 skupaj z generalom Ludendorffom vrhovni poveljnik generalštaba nemške vojske. Kasnejši predsednik.

²⁰ 6.–15. september 1914 bitka pri Mazurskih jezerih, kjer so Rusi doživeli hud poraz.

⁹ Princ Konrad Hohenlohe Waldenburg -Schillingsfürst (Dunaj, 16. december 1863–21. december 1918). Od leta 1904 do 1915 cesarski namestnik za Primorje (s krajšim presledkom leta 1906) s sedežem v Trstu. Vodil je tudi finančno in policijsko direkcijo. Ker ni bil priljubljen pri Italijanih ga je monarhija, da bi omilila napetosti v času pogajanj z Italijo o nevtralnosti, odpoklicala z Trsta na Dunaj, kjer je prevzel najprej mesto predsednika vrhovnega revizijskega urada, nato pa mesto notranjega ministra in leta 1916 pripravil predlog o razdelitvi avstro-ogrške monarhije na štiri zvezne države: Avstrijo, Ogrsko, Poljsko in Ilirijo.

¹⁰ capovilla = vaški župan

¹¹ Najstarejši sin Ivana Goriupa.

¹² 28. julija 1914 je Avstro-ogrška napovedala vojno Srbiji.

V moji hiši na Opčinah se vrši nabor od 1.- 16.10. Potrdi se vse, kar nima vidnih napak 80-90%!

18.10. Razglednica od Danila z Zvornika, piše, da išče svojo baterijo.

20.10. Boji v Galiciji se nadaljujejo, ravno tako pri Varšavi. Nemci so v Belgiji zavezeli Anverso, Bruges, Ostendo, potopili so angleško križarko Hawke,²¹ Angleži pa štiri nemške rušilce torpedovk.

V Trstu so do sedaj malo občutili vojno. Jestvine so nekoliko podražile in vidi se prihajati po morju in železnici mnogo ranjencev, ki polnijo bolnišnice.

Moje zasebne razmere se obračajo na slabo. Imam mnogo sitnosti in skrbi. Da bi se vendar klanje kmalu končalo in se povrnil mir! Bojim se pa, da bo vojna trajala dolgo in prinesla grozne posledice. Vpoklicani bodo sedaj vsi od 26 do 36 let!

21.10. Srbi so v Bosni. Telegram Potiorek-a sicer taji Srbske zmage, ali prizna, da so v Romaniji planini, severno Sarajeva. Vsaki dan je položaj slabši, Črnogorci, da so južno Sarajeva.

22.–26.10. Vznemirja me, da nimam nobene novice od Danila. V Galiciji se nadaljujejo boji. Černovice v Bukovini so zopet Avstrijske, na severu, da je naša armada pred Ivangorodu. Rusi trdijo, da so pri Varšavi premagali Nemce.²² Na črti Starosol-stari Sambor-Turka traja bitka že več dni. Na Francoskem in v Belgiji se neprestano bijejo. Toliko Francozi kot Nemci si pripisujejo uspehe.

26.10. zvečer prišla razglednica od Danila, najbrž je v južni Bosni, do 19.10. ni bil v ognju.

Od 28. oktobra do 3. novembra sem bil na Dunaju. Brat Floriota je padel v Galiciji. Na Dunaju je mnogo ranjencev, tudi slučajni kolere.

10.11. Danilo piše, da je najdel v Bosni Laba²³ in da je bil nekaj časa v njegovi družbi. Boji ob Drini, Srbi se borijo zelo brabro.

10.11. Velika bitka v Belgiji, traja že 14. dni. Časniki pišejo, da je ta bitka najstrašnejša v svetovni zgodovini. Število padlih in ranjencev presega vse dosedanje zgube.²⁴ V Ruskeje Poljske²⁵ so Rusi po krvavih bojih potisnili Nemce

²¹ Križarko Hawke je s torpedom potopila nemška podmornica 15. 10. 1914 v Severnem morju. Utonilo je skoraj vseh 500 mornarjev skupaj s kapitanom.

²² Bitka pri Ivangorodu in Varšavi od 4. do 28. oktobra 1914. Zaradi ruske premoči so se Nemci in Avstrijci umaknili iz skoraj vse Poljske in Galicije.

²³ Sorodnik Ivana Goriupa iz Proseka.

²⁴ Bitki pri Yseri (18.–30. oktober) in bitka pri Ypresu, 15. novembra so izčrpani nasprotniki odnehali. Skupaj naj bi bilo žrtev v bitkah okoli 250.000.

²⁵ Poljska je bila večkrat razdeljena, od dunajskega kongresa leta 1914/15 je bila tako imenovana »kongresna Poljska« v personalni uniji z Rusijo.

in Avstrijce nazaj. Turčija je napadla rusko brodovje in ruska pristanišča, turške ladje imajo nemške poveljnike in deloma nemške posadke.²⁶ Situacija je grozna, pretakajo se potoki krvi in posledice morajo biti strašne. Cene živil so poskočile. Moka je že po 62 h[eller].²⁷ vse drugo je podražilo, na pomlad bo gotovo beda in lakota. Danilo piše 4 in 6 t[ega] m[eseca]. Da gre čez reko (Drina?) in da pride v ogenj.

17.11. Avstrijci potisnejo Srbe nazaj čez Valjevo – Obrenovac. V Galiciji in Karpatih napredujejo Rusi.

25.11. Nobene novice od Danila, skrbi me toliko več, ker se neprestano vršijo boji v Srbiji in je tudi vreme jako slabo. Na Francoskem je stanje skoro nespremenjeno. Nemci ne napredujejo. Rusi so zopet vdrli na vzhodno Prusko, Nemci trdijo, da ropajo in požigajo in zakrivijo grozodejstva.

Premisl obkoljen in oblegan od Rusov se še brani. Draginja vseh živil postaja vedno bujša. Slab kruh po 64 vin[arjev]. Krompir po 20 vin[arjev] kg.

28.11. Dopisnica Danila od 20 t[ega] m[eseca], pozneje tudi od 15., 16., in 17.,²⁸ nima kaj se prebleči in trpi vsled grozne umazanosti. Večkrat je bil z njegovo baterijo v ognju, po noči da ležijo v blatu in snegu. Cudim se, da prestane vse štrapace.

2.12. Za 66 letnico vladanja Franja Josipa²⁹ so naši zasedli Beograd, ne sporoča se, koliko žrtev je to stalo. Na Ogrskem so Rusi čez Karpate, imajo Bukovino in skoro celo Galicijo. Premisl se pa vendar še drži in Krakovo je neoblegano. Na Francoskem ne gre ne naprej ne nazaj.

3.12. Boji v Srbiji se nadaljujejo. Angleži so te dni izgubili dve veliki bojni ladji (Dreadnought) Audacious, in linijsko ladjo Bulwark.³⁰ Turki se menda z Angleži in

²⁶ 10. avgusta 1914 sta se nemški križarki Goeben in Breslau prebili po Sredozemlju v Dardanele in 16. avgusta ju je Nemčija v Carigradu izročila Turčiji. 29. oktobra sta ladji skupaj z drugo turško mornarico napadli ruska pristanišča v Črnem morju. Od 2.–5. novembra so Rusija, Britanija in Francija napovedale vojno Turčiji.

²⁷ Heller ali vinar. 100 vinarjev je bilo ena krona. Ena krona je bila leta 1914 vredna 0,85 nemške marke. En dolar je bil leta 1914 vreden 5 kron.

²⁸ Dopisnice, ki so bile poslane od 15.–17. 11. so prispele kasneje od tiste, poslane 20. 11.

²⁹ Avstrijski cesar Franc Jožef je zasedel vladarski prestol 2. decembra 1848.

³⁰ Angleška vojna ladja Dreadnought ni bila potopljena in je dočakala konec vojne, bili pa sta potopljeni vojni ladji Audacious in Bulwark. Vojna ladja Audacious je bila potopljena 27. 10. 1914, ko je ob severni angleški obali zadela ob nemško mino. Vsa posadka se je rešila, Britanci pa so poskušali preprečiti, da bi prišla informacija v javnost, vendar je Nemčija to objavila 19. novembra 1914, Britanija pa je potrdila potopitev šele leta 1918, po koncu vojne. Bojna ladja Bulwark se je potopila zaradi eksplozije 26. 11. 1914 na sidrišču v vzhodni Angliji – utonilo je več kot 700 mornarjev.

Rusi slabo bijejo, namen imajo priti do prekopa Sueza in ga zavzeti kar bi pomenjalo za Anglijo težak udarec. O Italiji se govori, da prej ali slej gotovo proti nam v boj vstopi. Draginja postaja občutna, tudi bo kmalu pomanjkanje živil.

16.12. Od 3 t[ega] m[eseca] se vršijo v Srbiji ne-prestano boji. Naša vojska je premagana in potisnjena nazaj. Italijanski listi pišejo o 60.000 ujetnikov 100 izgubljenih topov 500 vozov, materijala, municije itd. Tudi Beograd se je mogel izprazniti. Potiorek In general Frank grozno blamirana. Kaj so mogli ubogi vojaki vse pretrpeti.³¹ Od Danila nobenega sporočila. Danes je 26 dni od zadnjega. Bog ve, če je še živ, grozno me skrbi!

Angleži so premagali in potopili nemške križarke v Južnej Ameriki, Scharnhorst, Gneisenau, Nürnberg in druge ladje so se potopile z vsem moštvom, tudi admiral grof Spee je šel skupaj z ladjo v globino.³²

Na Poljskem in v Galiciji vedno boji, v glavnem brez velike premembe ravno tako na Francoskem. Govori se, da je moj nečak Ivo padel, ali da je ranjen prišel v jetništvo, tudi mnogo drugih znancev je mrtvih ali ranjenih.

21.12. Pismo in dopisnica Danila. Srečno je prišel z Srbije, pravi da je zmučen in da je mnogo pretrpel.

22.12. Telegram iz Segedina. Danilo leži tam v bolnišnici, ima reumatične bolečine v nogah. Sklenil sem ga obiskati in se precej odpeljal čez Budapest.

23. zvečer sim bil že v Szegedinu, rekli so mi, da je v bolnišnici za bolane na typhus-u, po sreči ni bilo res. Danilo je razmeroma dober, ne kašlja in ne zgleda slabo. Mnogokrat je bil v boju in imel srečo ne biti ranjen.

Božič sim preživel pri njemu in 26.12. odšel v Budapest. 28. sim bil že doma. V položaju malo spremembe. Nemci in Francozi se bijejo v Belgiji in ob Stioni v starih pozicijah. Na Rusko-poljskem napredujejo Nemci in Avstrijci, ki niso daleč od Varšave. Zato pa Rusi napredujejo v Karpatih in so zasedli več ogerskih županij (komitator).

Dec[em]ber 31. 1914 Leto je pri koncu vojna pa bo trajala še dolgo.

Leto 1914 je prineslo vsim mnogo gorja,³³ meni veliko skrbi in zgube in neprijetnosti na vsih krajih, in ne kaže, da bi prihodnje bilo boljše, ali vse to se prestane, samo da bi

Danilo se povrnil zdrav in da mojim in meni Bog zdravje obrani.

1915

11.1. Na Francoskem nespremenjeno. V Ruskopolskeje prav tako. Nemci, da so 40 km od Varšave. Rusi na Ogrskem ne napredujejo. Sploh je momentano nekaka utrujenost in ne zgodi se nič odločilnega. O Italiji se vedno ponavljajo glasovi, da namerava na pomlad napasti dosedanjo zaveznico Avstrijo. Danes dovršim 56 let. Ivan³⁴ je bolan. Dr. Zelen je konstatiral srčno hibo. Danilo je prestavljen v Sopron kot rekonvalescent.

21.1. Obiskal sem Danila v Sopronu in Emmy na Dunaju. Danilo obiskuje šolo za oficirski izpit. Mora biti tam vsaj dva meseca. Zdravstveno se počuti razmeroma dobro. Precej se utruja in čuti bolečine v nogah. Emmy se ima dobro, toži čez draginjo, ki je res na Dunaju že jako občutljiva. Florio dela mnogo in čaka na advancement.³⁵ V svetovnem položaju malo spremembe.

Zima zadržuje vojevanje. Toliko na Francoskem, kakor v Galiciji, Karpatih, Bukovini in Ruskopoljskem vedno mali boji, ki ne odločujejo. Na jugu nič posebnega. Pravijo, da gre mnogo nemškega vojaštva proti Srbiji. Angleži hočejo sestradati Nemčijo in Avstrijo. V Avstroogerski, da je malo žita in uvoz je izključen. Danes pišejo časniki o pomorskeje bitki pri Helgolandu. Potopljen veliki nemški križar Blucher in več ladij poškodovanih.³⁶

29.1. Nemci so govorili, da so Angležji izgubili veliko križarko, sedaj angleška admiraliteta izjavlja, da so se vse ladje povrnil, prizna da so nekatere poškodovane. Sicer pa postaja obzorje vedno temnejše, draginja stalno narašča in živeža je vedno manj. Trgovina razen nekaterih strok, ki so v zvezi z preskrbo vojske peša, industrija z zgornjo izjemo ravno tako. Bolezni kozice in typhus in druge se širijo in ni videti konca tega neznosnega položaja. Govori se da v 14 dneh napade Romunija Ogersko, o Italiji se tudi ne ve kam obrne, gotovo je da ne ostane do konca neutralna.

Danilo piše kakor navadno malo, upanje je da bo še par mesecev počival. Florio je oproščen vojaške službe. O Ivotu se govori, da je ruski ujetnik. Lah je na Proseku, Alojz menda na Krakovem.³⁷

³¹ Kolubarska bitka od 3. do 12. decembra, v kateri je Srbska vojska potolkla avstrijsko. 15. decembra 1914 je avstroogrska vojska zapustila tudi Beograd. Zaradi avstrijskih porazov v bitkah na Ceru in Kolubari (avgusta in novembra 1914) je bil general Potiorek razrešen ter upokojen. Leta 1848 v Splitu rojeni general Liborius von Frank je bil prav tako konec leta 1914 upokojen.

³² 8. decembra 1914 je močna britanska flota v bitki pri Falklandskih otokih potopila nemški oklepni križarki Sharnhorst in Gneisenau ter križarko Nürnberg. Utonilo je okoli 2.200 mornarjev skupaj s poveljnikom, admiralom Maksimiljanom von Spejem.

³³ Že leta 1914 je v bojih umrlo blizu tri milijone vojakov.

³⁴ Sin Ivana Goriupa, tedaj star 16 let.

³⁵ napredovanje

³⁶ 24. januarja 1915 je prišlo v severnem morju, na pol poti med Nemčijo in Anglijo, do spopada med nemško in britansko floto. V spopadu je bila potopljena nemška oklepna križarka Blücher. Umrlo je okoli 700 mornarjev. Prva bitka v zalivu Helgoland je bila 28. avgusta 1914.

³⁷ Ivo in Alojz sta bila nečaka Ivana Goriupa. Živela sta na Proseku na posestvu, ki ga je do smrti leta 1912 vodil Alojz Goriup, brat Ivana Goriupa. Alojz Goriup (1850–1912) je imel devet otrok, bil pa je tudi viden politični in prosvetni delavec.

16.2. Danes je pustni torek, ne čuje se navadnega kri-ka, vse je mrtvo, celi pust ni bilo plesov ne veselic, pa kako tudi ko ves svet trepeče! Še vedno nič odločilnega povsod mali ali večji boji, le iz Bosne in Srbije se ne zve ničesar. Turki se borijo z Rusi v Kavkazu in z Angleži ob kanalu Suez.³⁸

16.2. V Bukovini napredujejo Avstrijci ravno tako v Karpatih. Z drugih front nič posebnega. Princ Hohenlobe je odšel iz Trsta (pravijo da je bil odstranjen iz obzira na Italijane). Novi namestnik je baron Fries-Skeene.³⁹ Skoda za princa, bil je prijazen mož in bolj razumen kot so ponavadi avstrijski uradniki. Radoveden sim kako se bo novi namestnik postavil s Slovenci v Trstu. Druginja raste. Pomanjkanje moke, ki se sploh več ne dobi v trgovinah. Krub je slab primešan z otrobi. Prodaja se po 64 vin[arjev]. Na Proseku ne zvejo o osebi Ivota ničesar. Alojz mi je pisal, najbrž je še v Krukovem. Danilo je bil pri vojaškem zdravniku, našel je da ima srčno hibo in da ni več sposoben za fronto, določili so ga za pomožno službo.

3.3. Teden za tednom preteče in ne prinese odločitve, ne upanje ne mir. Nemci so proglasili blokado angleškega obrežja in skušajo s podmorskimi čolni⁴⁰ uničiti trgovsko brodovje. Kar se pa jim le v zelo mali meri posreči. Angleži in Francozi so od svoje strani napovedali blokado Nemčije. Združeno angleško francosko brodovje bombardira porte, ki branijo vhod v Dardanele. Turki se dobro branijo. Boji v Karpatih južni Galiciji, Ruskopoljski, se nadaljujejo. V vzhodni Prusiji je Hindenburg zopet premagal Ruse, mnogo je ujetih (100.000) drugi ranjeni ali mrtvi. Trdi se da je deseta ruska armada uničena in se jih je le malo rešilo.⁴¹ Na Francoskem nobene premembe, Nemci in Francozi si stojijo nasproti v okopih in le tu in tam se vršijo brezuspešni napadi. Angleži zbirajo neprenehoma vojake in se pripravljajo za dolgotrajno vojno, ki jo hočejo končati le z porazom Nemčije. Italija se pripravlja, govori se da konec marca ali meseca aprila napade Avstrijo. Kaj bo potem? Danilo piše malo, Emmy je pri meni z Danilčkom⁴² na obisku.

20.3. Vršijo se pogajanja z Italijo in govori se mnogo o tem. Gotovega ne ve nobeden. Pravijo da Avstrija odstopi Trentino in del Friula do Soče. Moje osebno mnenje je, da ni mogoče nobene pogodbe in da pride do vojne z Italijo. Danes se trdi z nekako gotovostjo, da so se pogajanja (posreduje

tudi bivši nemški kancler Bulow) zvršila z dobrim uspehom.

V Dardanelah so Turki potopili več francoskih in angleških ladij, pri vsem tem napredujejo Angleži in Francozi in hočejo priti do Carigrada.⁴³ V Galiciji in Karpatih, Ruskopoljskem neprenehoma boji. Pozicije ostanejo skoro nespremenjene. Nemški podmorski čolni potapljuje trgovske ladje francoske in angleške, toda v primeru z mnogostvilnim trgovskim brodovju je uspeh le malenkosten. Druginja postaja občutnejša. Bele moke sploh ni. Krub, ki se ga udobi je s pokvarjene moke in jako slab. Upanja do miru ni nobenega, in beda in pomanjkanje vsega je v perspektivi, Emmy je še tukaj, Danilo še v Sopronu, bojim se da bo mogel zopet na fronto, počuti se sedaj dobro in je tudi avanziral.⁴⁴

26.3. Přemisl je padel! Ta novice je bila sicer pričakovana ali vendar je pretresla vso državo.⁴⁵ Sedaj je mnogo odvisno od bojih v Karpatih. Bati se je, da bodo Rusi poplavalili Ogrsko. Konstatiralo se je, da v Avstroogerski kmalu ne bo več pšenice ne rži in do novega pridelka je še daleč. Sedaj raste cena mesa. Voli se plačujejo k[ron] 180 za 100 kg, žive vage (normalna cena 80 vin[arjev]).

3.4. Prešli so velikonočni prazniki in ostalo je vse skoraj nespremenjeno. V Karpatih se vršijo neprestano boji in Rusi počasi napredujejo, posebno pri prehodu Dukla. Na Francoskem takozvani »stellungskrieg.«⁴⁶ Nemški podvodniki⁴⁷ so potopili nekaj angleških trgovskih ladij brez, da bi dali moštvu in pasażirjem⁴⁸ čas za se rešiti. Vsled tega veliko razburjenje na Angleškem.

Polemike med ruskimi in italijanskimi listi o prihodnosti jadranske obale (Dalmacije). Rusi jo smatrajo za slovansko državo, ki se ima po uničenju Avstrije sestaviti. Italijani jo hočejo zase. Kožo delijo medved pa je še živ.

Pri meni na Opčinah je cela družina brez Danila. Florio in Emmy odpotujeta danes. Praznike smo preživeli, kakor da bi vojne ne bilo.

17.4. Čas mine in kri se preliva ali odločilnega se ne godi ničesar. Boji v Karpatih, da so bili grozoviti. Govori se o ogromnih zgubah Rusov. Avstroogri se junaško branijo. Zadnje dni je klanje nekoliko ponehalo.⁴⁹ Na Francoskem in v Belgiji nespremenjeno. Ravno tako v Ruskejpolskoj. Upanja do miru nobenega.

³⁸ V noči iz 2. na 3. februar 1915 so Turki in Nemci neuspešno poskušali priti preko Sueškega prekopa. Angleži, Novozelandci in Avstralci pa so jih pregnali na črto Gaza–Berševa.

³⁹ Tri mesece po odhodu princa Hohenloheja ga je zamenjal kot cesarski namestnik za Primorje s sedežem v Trstu Alfred, baron von Fries-Skene (17. junij 1870, Budva–16. december 1947, Dunaj), ki je bil prej deželni predsednik na Koroškem. Cesarski namestnik za Primorje je ostal do konca prve svetovne vojne.

⁴⁰ podmornicami

⁴¹ Nemška zmaga v Mazuriji februarja 1915.

⁴² Vnuk Ivana Goriupa.

⁴³ 18. marca 1915 sta Britanija in Francija v Dardanelah izgubili sedem velikih ladij.

⁴⁴ napredoval

⁴⁵ 22. marca 1915 se je predal oblegani Przemysl (danes v vzhodni Poljski). Rusi so zajeli devet avstrijskih generalov, 2.500 oficirjev, 120.000 vojakov.

⁴⁶ »Sedeča vojna« – frontni način bojevanja ali pozicijsko bojevanje.

⁴⁷ podmornice

⁴⁸ potnikom

⁴⁹ Od decembra 1914 do aprila 1915 so potekali boji na Karpatih v zimskih razmerah. Avstro-ogrska vojska se je branila pred ruskimi napadi.

Italija se pripravlja. Razni časniki in ljudski shodi silijo v boj. Vlada molči.

Draginja še vedno raste, krub ki se ga težko udobi je tak, da ga ni mogoče užiti. Moko (fino) prodajajo po k[ron] 2,50 kg pa le skrivaj. V mojih zasebnih razmerah nobene spremembe. Danilo je še vedno v Sopronu, bojim se da bo kmalu moral na fronto. Emmy piše z Dunaja o draginji. Moja hiša in dvorišče ter gospodarska poslopja služijo vojakom, nisem gospodar na lastnih tleh. Vsaki dan se zbirajo rekruti na dvorišču in jih pošiljajo v razne garnizije.

26.4. Intervencija Italije, da je gotova in neizogibna. Včeraj se je govorilo o »ultimatum«. Časniki ne smejo o tem pisati in ljudstvo je grozno razburjeno. Pretekli teden so bile demonstracije v Trstu radi pomanjkanja kruha. Demonstranti so razbili mnogo šip, posebno v hotelu Excelsior, kjer se shajajo častniki, ki imajo ponoči v veliki dvorani prave orgije, in ne manjka šampanjca in lahkih žensk. Vsi [cesarsko] k[raljevi] uradi se pripravljajo na odhod iz Trsta.

12.5. Nemci in Avstriji so premagali Ruse v Karpatih in jih pognali nazaj. Tarnov in Gorlice zopet v avstrijskih rokah. Rusi, da so izgubili 100.000 ujetnikov in 50.000 da jih je padlo, oziroma so bili ranjeni.⁵⁰ Nemški podvodnik je potopil »Lusitanijo« eno največjih in najlepših ladij na svetu. Od 2200 ljudi se je rešilo le okoli 700 vsi drugi so šli s parnikom v globino.⁵¹ Ta vest je razburila javno mnenje v Ameriki, kjer raste sovraštvo proti Nemcem. Avstrijski podvodnik je potopil francosko križarko »Gambetta« z 700 mornarji.⁵² Turki se branijo v Dardanelih hrabro in imajo Angleži in Francozi velike zgube, brez da bi mogli kaj doseči.⁵³ Pričakuje se vsaki čas, da Italija nastopi proti nam. Odločitev, da pade v teku tega tedna. Tukaj je polno vojaštva, ravno tako na Goriškem, Kranjskem, Koroškem. Draginja vedno večja. Moka po 4 krome kg. Krub se tukaj na Opčinah sploh ne udobi. Danilo še vedno v Sopronu piše, da se je zvenil nogo in da težko stopa. Zdenko upa, da ga bodo sprejeli v kadetno šolo. Rad bi šel na Dunaj pa se bojim, da bi med tem pričela vojna z Italijo in bi ne mogel se vrniti. Tukaj vlada razburjenje in vse pričakuje s težkim srcem odločitev Italije.

4.6. Koliko se je dogodilo od 12.5.! Na binkoštno nedeljo je Italija napovedala Avstro Ogerski vojno (23.5.). Dosedanji zaveznik je postal sovražnik kakor je bilo pričakovati. Tukaj v Trstu se je vedlo, da pride prej ko slej do

tega. Na Dunaju so bili seveda kakor navadno slepi in gluhi. Do danes so se vršile le male praske, sovražnik je vdrl na Koroško, Južni Tirol in Primorsko. Naši hrabro branijo. Skozj Opčino vozijo neprestano vojake, kanone in vojni material. Sliši se tukaj streljanje težkih topov.

Premislj so Avstriji zopet vzeli Rusom. Srbi in Černogorci sedaj umirajo. Govori se, da Nemci ne bodo poslali svojih čet proti Italiji, z ozirom na Romunijo, ki bi v tem slučaju tudi posegla v boj.

V moji hiši je vse polno vojaštva, vozovi, auto, kuhinje in druge vojaške oprave. V noči od 26.5. je letel italijanski »dirigibile«⁵⁴ čez mojo hišo. Zbudilo me je streljanje, mislil sim, da so že Italijani na Opčinah. 28.5. sim odpotoval z otroci z namenom jih opremiti na Dolenjsko k floriotovim očetu. Čakal sim v Ljubljani do 1.6. a ni bilo mogoče odpotovati na Dolenjsko. Železnična proga je bila samo za vojaštvo. Odločil sim se za vrnitev na Opčino, ker sim se spomnil, da sem odpotoval ravno na 30 letnico moje poroke in se mi zdelo, da mi mora to prinesiti nesrečo.

Danilo še vedno v Sopronu, zadnja dopisnica 29.5. Ne udobi mojih pisem.

Emmy piše pogosto in jo moj položaj tukaj dela skrbi, ker Gregorič⁵⁵ piše, da bi se tam udobilo stanovanje, bom če bo mogoče odšel z otroci tja.

Tukaj je ustavljen ves promet. Opčinskemu tranjavu je vojaška uprava pobrala bakrenaste žice, tako tudi tramvaju v Trstu. Jestvine se težko dobiva in po neverjetnih cenah. Ubogo ljudstvo trpi. Včeraj sim bil peš na Proseku in v Trstu. V mestu so bili izgredi proti Italijanom, demonstranti so razbili vse v kavarnah Fabris, Chiozza, Venezia, Milano in drugih. Zažgali so palačo časnika »Piccolo« in skušali požgati tudi druge stavbe. Monument Verdi so poškodovali i.t.d. Policija je pustila delati, brez da bi posegla vmes. Vesel sim, da se naši ljudje niso udeležili teh izgredov, ki jih pošten človek ne more odobriti.

8.7. Še vedno nobene odločitve. V Galiciji so Avstriji in Nemci premagali Ruse in osvojili Lwov.

Ob Soči dnevne bitke. Grmenje topov se sliši noč in dan.⁵⁶ Naši se hrabro držijo proti Italijanski premoči. Vsaki dan nosijo ranjence skozj opčinsko postajo.

Po noči 5 t[ega] m[eseca] je vrgel italijanski zrakoplov več bomb pri postaji državne železnice tukaj. Zbudilo me je pokanje. Bombe so dolge 51 cm, težke 35 kg. Eno, ki jo ni razneslo so prinesli na moje dvorišče.

Otroke sim spravil 14.6. na Dolenjsko k Gregoriču, bil sim potem na Dunaju do 29.6. in se vrnil domu kjer sim našel vse v neredu. Vojaštvo je mnogo mojih stvari pobralo in odneslo, tako vozove in »Vittorijo« komate in razno orodje. Na vrtu so bili tudi odelki, ki so poškodovali drevesa i.t.d. Nimam delavcev da bi opravili seno in moram pustiti, da se zgubi, ali prodati po nizki ceni, čeprav se bo kasneje plačevalo visoko. Hlapec Jež, ki se je izkazal nezanesljiv in je kriv, da se je v moji odsotnosti vse pokradlo

⁵⁰ 1.–3. maja 1915 so Nemci prebili rusko fronto med Gorlicami in Tarnovom in 3. junija znova zasedli Przemysl.

⁵¹ Britansko-ameriško potniško ladjo Lusitania je potopila nemška podmornica 7. maja 1915 pred južno obalo Irske. Od 1.959 potnikov in članov posadke jih je umrlo 1.198.

⁵² Francosko oklepno križarko Gambetta je potopila 27. aprila 1915 avstro-ogrska podmornica južno od italijanskega škornja. Od 821 mornarjev jih je umrlo 684.

⁵³ 25. 4. so se antantne sile izkrcale v Galipoliju in se vse leto neuspešno bojevale proti Turkom.

⁵⁴ zrakoplov

⁵⁵ Oče Goriupovega zeta Floria Gregoriča.

⁵⁶ 1. soška bitka (23. junij–7. julij 1915).

gre preč. Vse moje zadeve gredo rakovo pot, in vojna bo trajala dokler bo vse razdejano.

Bil sem obiskat Danila v Sopron, je zdrav in upa še ostati tam. Emmy in Florio sta v Brezovici, Ivan in Zdenko tudi. Sedaj sem čisto sam tukaj.

14.7. Emmy piše, da se vsim v Brezovici razmeroma dobro godi. Florio je odšel na Dunaj. Vojaške oblasti tukaj delajo težkoče za »Passierscheine«⁵⁷ do Trsta, ali sploh z Opčin ven. Promet je skoro popolnoma ustavljen, ne vem kako pridem spet na Dunaj.

Na bojiščih nič novega- Italijani tu pa tam napredujejo počasi. Streljanje zadnje dni ni več tako hudo. V Galiciji imajo sedaj Rusi ofenzivo, kakor se čita brez uspeha. Na Francoskem stanje skoraj nespremenjeno. Ravno tako na Ruskem kjer imajo Nemci močne pozicije. Čitam da so Nemci močno utrdili.

Avstrijski podvodnik je potopil italijansko križarko »Amalfi« (10.000 tn).⁵⁸ Sploh se avstrijska mornarica krepko ponaša proti italijanski premoči na morju.

7.8. Nemci in Avstrijci so vzeli Varšave, in Ivan-gorod. Rusi se umikajo.

Avstrijska mornarica napadla italijansko obrežje na več mestih poškodovala železnico, utrabe itd. Avstrijski podvodnik je potopil italijansko križarko Gius. Garibaldi.⁵⁹ Avstrijski aeroplan je ugonobil italijanski dirigibile Citta di Ferrara,⁶⁰ pri Poli so uničili zrakoplov »Citta di Jesi«,⁶¹ tudi 2 italijanska podvodnika, da sta od avstrijskih torpedirana in uničena. Italijani so bili med Gorico in Monfalconom dvakrat odbiti.⁶² Trdi se, da so Italijani do sedaj izgubili 200.000 mož. Vojaški krogi sodijo, da ne bodo Italijani prodri avstrijsko obrambno črto, in res niso do sedaj imeli pravih uspehov, četudi se bijejo z nepričaakovano hrabrostjo.

V noči 5.-6. avgusta je vrgel italijanski zrakoplov 10 bomb na Opčino, od teh je počilo 7, ki pa po sreči niso napravile dosti škode. Ena bomba je dolga 85 cm in vaga 55 kg.

Danilo piše da bo mogel na jug ne ve se kam in kdaj. Otroci in Emmy so še na Dolenjskem. Videl sem streljati z šrapneli na aeroplane. Z obrežja v Trstu se vidi zvečer topovski ogenj bližji Monfalcona na kraški planoti bližju Devina (Doberdob). Streljanje se sliši nekatere dneve in noči nepretrgoma.

9.9. Nisem pisal celi mesec ker je le vedno isto in ni upanja, da bi kmalu sprememba. Galicija je skoro cela oproščena Rusov, le Tarnopol imajo še in malo ozemlja Bukovine. Avstrijci in Nemci so vzeli vse trdnjave na Rusko-poljskem in so onkraj Brest-Litovskega pri močvirjih Rakitno - Prijepet. Zadnje dni se Rusi ustavljajo in so tu pa tam začeli napredovati.

Ruski car je prevzel osebno poveljstvo in je poslal dose-danjega generalissima Nikolajeviča⁶³ v Kavkaz. Na Francoskem se Nemci držijo v okopih in Francozi napadajo brez uspeha. Na Balkanu je vse navzkriž, računati je treba s tem, da bo tudi Romunija se pridružila Entanti in vstopila v boj.

Italijani se kakor priznajo avstrijski častniki bijejo zelo hrabro, do sedaj pa niso dosti dosegli. Turki se tudi dobro držijo in še vedno odbijajo vse napade pri Dardanelah. Računa se, da bo vojna trajala čez zimo.

Moje zadeve se niso znatno premenile. Bil sem tri tedne na Dunaju. Danilo je prišel dvakrat s Soprona, Zdenko se pripravlja za vstop v vojaško šolo. Danilo tožji čez bolečine pri srcu, drugi so hvala Bogu zdravi. V hiši je še vedno vojaštvo in vse narobe. Travnike so popasli in poteptali, drva posekali itd. Na Dunaju računajo z gotovostjo na zmago Nemčije in Astroogerske in so sploh optimisti, jaz se bojim da bo vojna še dolgo trajala.

30.9. Včeraj nenadno dopisnica Danila, da mora v fronto. Hotel sim ga obiskati ali radi težkoč za doseči potni list – nemogoče. Bog ve kam ga pošljejo, jezi me, da tudi to-krat gre kot vojak in ne kot oficir, čeprav je že 14 mesecev pri armadi. Zdenko je sprejet v Kadetnico v Breitensee (Dunaj), Ivan je napravil izpit in sim ga nastanil v Trstu pri g. Fellner. Jaz ostanem zopet sam tukaj, do kdaj ne vem.

Pozor vzbujaja Balkan. Bulgarija mobilizira, ravno tako Grška, gotovo začne tudi tam na novo krvoprolitje. Italijani trdijo, da počasi napredujejo. Rusi napadajo Nemce & Avstrijce, menda uspeh ni poseben. Tudi Francozi nimajo uspeha čeprav z čudovito hrabrostjo napadajo nemške pozicije. Avstrijci so preko Donave in Drine obstreljevali srbske pozicije. Cene živil še rastejo posebno meso, mast, olje, maslo dražijo in se težko dobivajo. Plačuje se vse to po 6 do 8 kron na kilogram. Italijanska velika vojna ladja

⁵⁷ prepustnice

⁵⁸ Veliko italijansko oklepno križarko Amalfi (140 m) je potopila nemška podmornica (pod avstro-ogrsko zastavo) 7. julija 1915, dvajset navtičnih milj južno od Benetk. Utonilo je 67 mornarjev, večina se jih je rešila.

⁵⁹ Italijansko oklepno križarko Giuseppe Garibaldi je potopila avstro-ogrška podmornica 18. julija 1915, pet navtičnih milj južno od Dubrovnika. Utonilo je 57 mornarjev.

⁶⁰ Italijanski zrakoplov Citta di Ferrara je sestrelil 8. junija 1915 avstrijski letalec Gustav Klasinc (rojen v Trstu 1884, umrl 1916). Zrakoplov je odletel iz Pordenoneja in bombardiral Reko, letalo pa ga je prestreglo nad kvarnerskim zalivom nekoliko zahodno od Lošinja. Sedem italijanskih letalcev iz zrakoplova je iz morja rešila avstro-ogrška torpedovka, dva pa sta v napadu umrla.

⁶¹ Italijanski zrakoplov Citta di Jesi je sestrelil 5. avgusta 1915 avstro-ogrski protiletalski ogenj v bližini Pulja.

⁶² 2. soška bitka (18. julij–10. avgust 1915).

⁶³ Aleksej Nikolajevič Kuropatkin, ruski general, (29. marec 1648–16. januar 1925), med letoma 1898 in 1904 je bil imperialni vojni minister Rusije in ga imajo za odgovornega za ruske poraze v rusko-japonski vojni. V prvi svetovni vojni je bil poveljnik severne fronte, v letih 1916–1917 pa generalni gubernator v Turkestanu.

»Benedetto Brin« je šla v zrak v pristanišču Brindisi, vzroke neznani. 500 mož, da je izgubilo življenje.⁶⁴

23.10. Nemci in Avstriji prekoračili srbsko mejo. Belgrad imajo že v rokah. Srbi se junaško branijo. Bulgari so tudi napovedali Srbiji vojno in šli čez mejo. Uboga Srbija! Do danes je že velik del dežele zaseden.⁶⁵ Angleži in Francozi so izkrcali armado v Solinu, ki se je že spopadla z Bulgari. Angleška flota je obstreljevala Deade-gatsch. Grška je prelomila besedo dano Srbom! Sploh se je v tej vojni pokazalo, da ne veljajo pogodbe in vsakdo, ki ima moč jo rabi in zlorabi za svojo korist. Romunija se ne gane. Na Ruskem nič novega, ravno tako na Francoskem. Vsaki napad na pozicije stane veliko žrtev brez primerne uspeha.

Italijani so tudi bolj živo nastopili. Že pet dni se sliši močno streljanje, z okna moje sobe vidim streljanje topov pri Devinu in hribu Grmada, tako tudi furlanovej planoti. Boji se vršijo na celi fronti od tirolskih hribov do morja.⁶⁶ Do sedaj so Italijani malo napredovali in se Austro-vojska hlabro drži. Danilo je na Tirolskem Worgl in Brilegg kjer sestavljajo novo baterijo s katero odide na fronto. Postal je vendar enkrat kadet, in je zadovoljen, da pride v boj kot častnik. Življenje tukaj postaja vedno neprijetneje in skoro nemogoče. Promet je skrajno obtežen, pomanjkanje živil vedno hujše in zdraven tega strah pred italijanskimi letalci, ki skoraj vsak dan letajo čez mejo in so metali že večkrat bombe na Nabrežino enkrat na Prosek in danes zopet na Trst. O miru se sploh ne govori in je sedaj splošno prepričanje, da bo vojna še dolgo trajala.

10.11. V Srbiji napredujejo Nemci Avstr[ijci] in Bulgari, kar ni čud, če se pomisli, da je padlo že toliko Srbov v prejšnjih bojih in da jim manjka vsega, pri vsem tem se skupno in z veliko hrabrostjo branijo. Angleži in Francozi so do sedaj Srbom le malo pomagali.

Italijanska ofenziva je za sedaj končana, odbiti so bili povsod, časniki pišejo, da so zgubili 150000 mož. Koliko žrtev je stalo Avstrijo o tem se ne piše. Danilo je ob Soči menda pri sv. Luciji, v strelnem jarku 200 metrov od sovražnika. Ivanu se godi v Trstu dobro in pravi, da se tudi nekotliko uči, kar ni njegova navada. Emmy in Florio kakor navadno godi se jima neprimerno dobro, seveda občutijo draginjo, ki je na Dunaju že huda. Od 27.10. do 6.11. sim bil na Dunaju. Zdenko je v kadetnici, izgleda dobro in tudi v šoli napreduje. Florio bo avanziral za Božič. Ko sim se vrnil na Opčino sim našel največji nered. Klet je oropana. Vse vino in žganje ukradeno, škoda 12000 kron.

12.12. Srbi so popolnoma poraženi cela dežela v rokah Nemcev, Avstr[icev] in Bulgarov. Srbska vojska se umika v Albanijo, vojaki umirajo od mraza in lakoti na cestah, mnogo da so jih pobili Albanci, tudi civilno prebivalstvo, ki beži pred sovražnikom, da poginja kar trumoma. Groza. Francozi in Angleži so izkrcali v Solunu 180000 mož na pomoč Srbom, ali ne morejo predreti bulgarske črte. Na Francoskem, Ruskem položaj skoro nespremenjen, tudi ni budih bojev.

Na Goriškem Labi vedno napadajo, Gorica je vsled topovskega ognja močno poškodovana.⁶⁷ Avstrijska vojska se izvrstno brani in ne pusti sovražniku naprej. Skoraj vse črte so ostale nespremenjene. Angleži trdijo, da hočejo vzdržati vojno dokler ne premagajo Nemčije. Nemci pa se ne bodo pustili uničiti, to se iz dosedanjega teka dogodkov vidi. Krvi pa se bode žalibog še mnogo prelilo. Danilo je na Mrzlem vrhu pri Krnu, zadnja dopisnici od 6. t[ega] m[eseca] Strapaci sedaj po zimi v gorovju so gotovo veliki in hvalim Boga, da ga je do sedaj obvaroval večje nesreče. Med drugim piše, da je stališče kjer je opazoval učinke topovskega ognja, dve minuti potem, ko se je oddalil bilo od sovražnega topa razstreljeno. Ivan se uči nekotliko bolje kot dosedaj. Zdenko pa napreduje v kadetnici čez pričakovanje. Florio ne avanzira in so ga potolažili z 500 kron remuneracije.⁶⁸ Jaz sim padel in se poškodoval v desni rami, počasu gre na bolje in upam, da ne bo posledic. Življenje je grozno pusto in samo nada doživeti boljših dni me vzdržuje.

29.12. Leto je pri koncu in položaj se ne spreminja. Bulgari so vrgli Angleže in Francoze nazaj. Govori se, da bodo Nemci z Avstriji prekoračili Grško mejo ter vrgli Francoze in Angleže na Solun v morje. Na drugih frontah nič posebnega. Zedinjene države severne Amerike so poslale Austroogerski zelo energično noto zaradi potopljene ladije »Ancona«.⁶⁹

Danilo je za božične praznike prestavljen v II. linijo in nadomestuje začasno poveljnika baterije. Zdravstveno stanje mojih in moje je razmeroma dobro in so se izpolnile želje izražene začetkom leta, drugo gre kakor hoče in more, zaključujem z srčno željo da bi leto 1916 prineslo zaželeni mir, da bo mogoče začeti zdraviti globoke rane, ki jih je vsekala vojna blagostanju in kulturnemu napredku Evrope.

1916

Tretje in če Bog da zadnje leto svetovne vojne.

2.1. Začne slabo, kako bo končalo zna Bog. Glasovi o miru se slišijo samo od nemške strani, medtem ko nasprotniki trdijo, da ne mirujejo do končne zmage, dokler ne

⁶⁴ Ladjo je razneslo 27. septembra 1915 v Brindisiju zaradi sabotaže. Umrlo je 454 članov posadke, rešilo pa se jih je 407.

⁶⁵ Med 7. in 14. oktobrom 1915 so nemške in avstrijske sile ter Bolgarija napadle Srbijo, srbska vojska pa se je umaknila prek Albanije na Krf.

⁶⁶ 3. soška bitka (18. oktober–4. november 1915).

⁶⁷ 4. soška bitka (10. november–5. december 1915).

⁶⁸ Denarno nadomestilo.

⁶⁹ Ancona je bila popularna italijansko-ameriška potniška ladja, ki je vozila na progi Neapelj–New York. Potopila jo je 8. novembra 1915 na poti iz Messine proti New Yorku nemška podmornica pod avstro-ogrsko zastavo. Utonilo je več kot 200 potnikov.

porazijo nemškega militarizma. Predno to dosežejo se bo moglo še dosti krvi preliti, ker so Nemci danes skoraj povsod zmagovatelji, in vsled tega tudi bolj ošabni kot nikdar.

Danilo je od Soče odšel proti Črni gori. Ves čas vojne mora z ene fronte k drugej, medtem ko so vojaki, ki celo leto na enem kraju (enej fronti) služijo.

30.1. Rusi napadajo avstrijsko črto od Bukovice proti severu, ne da bi imeli kaj uspeha. Angleži in Francozi so zapustili Galipoli in Dardanele kjer so izgubili mnogo ladij in ljudi, brez da bi bili kaj dosegli.⁷⁰

Srbija je cela v rokah Avstroogerske in Bolgarske in Nemcev. Črna Gora je premagana, kralj na Francoskem, tako tudi Peter srbski. Trdi se sicer, da se velik del črnogorske armade še upira, med tem ko oficialna sporočila pravijo, da se razoroževanje vrši brez prelivanja krvi. Gotovo je, da je skoraj vsa Črna gora v rokah Avstrij[cev], ki so tudi že zasedli del Albanije (Skader, Odersio) Italija drži Valono v Albaniji. Grki še sedaj se niso odločili, ker sta dve stranki, kraljeva ki je za Nemce, (kralj je svak Wilhelm) in Venicelisova,⁷¹ ki je prijazna Entanti. V Belgiji in na Francoskem še vedno boj v pozicijah (rovih) brez velike premembe. Danilo je sodeloval pri naskoku na Lovčen, je sedaj v Cetinju, zadnja dopisnica 15.1. Bil sem od 12. do 26. zopet na Dunaju in našel vse zdrave. Tudi tam postaja vse vedno bolj drago in Flori in Emmy komaj shajata.

25.2. Tudi v tem mesecu se ni zgodilo nič odločilnega. Rusi so zavzeli Erzerum,⁷² Nemci so na Francoskem nekaj napredovali. Položaj v glavnem vedno isti. Avstrijska letala da so vrgla bombe na Milan in druga mesta v Lombardiji. Ital[ijani] so vrnil obiske z napadom na Ljubljano, ki pa se ni posebno obnesel. Sploh bi se moralo opustiti te zručne napade na mesta, ki ležijo za bojno črto. Ubija se nedolžne žene in otroke in ne doseže nič, pač pa raste sovraštvo med narodi. Ruski car, Sazonov⁷³ in angleški državniki so zopet izjavili, da ne bo miru dokler ne bo Nemčija poražena, torej bo trajala vojna dokler bo vse uničeno! Danilo je v Cetinju kjer se mu ne godi slabo. Zdenko se dobro uči, Ivan kakor navadno. Emmy Florio z Bubo so zdravi in se jim ne godi slabo.

Moje življenje je do skrajnosti pusto in prazno, nimam nobenega opravka, izključili so me od sodelovanja pri javnih stvarih, in razni moji »prijatelji« si hladijo dušo s tem, da mi kjer le mogoče škodujejo na premoženju in ugledu. Zdraven tega mi dela vojaštvo škodo v hiši, ki je še bolj podobna hlevu, in na zemljiščih, ni torej čuda, da sim slabe volje in

čemerem, sreča še, da se moja krepka narava brani in da sim telesno še kolikor toliko zdrav. Naš denar zgublja vrednost. Napoleoni⁷⁴ so davno po 37 kron, in živila po neverjetnih cenah.

19.3. Portugalska je sekvestrirala⁷⁵ nemške parnike v svojih lukah. Nemčija ji je napovedala vojno. Med Nemčijo in Ameriko se meša že mesece radi potapljanja trgovskih ladij. Posebno Lusitanijo ne morejo Američani pozabiti. Amerika žuga in Nemčija se umika. Mogel je odstopiti veliki admiral Tirpitz,⁷⁶ ki je vedno zagovarjal podmorski boj do skrajnosti, in bi hotel potopiti vse trgovske ladje in tako sestradati Anglijo. Pri vsem tem je položaj jako resen. Romunija še vedno pripravlja, Avstriji so zasedli vso severno Albanijo. Nemci so napadli utrabe okrog Verduna, padlo, da je 200.000 Francozov in še več Nemcev.⁷⁷ Verdun se še derži.

Danilo je pisal, da pride na dopust, pa ga še ni. Zdenko je poslal lepo spričevalo. Neverjetno je, da se človek počasi privadi tudi na take razmere kakršne so se razvile v tej vojni in vendar se živi slabo ali dobro in čas poteka.

3.4. V Parizu so se vršile konference zaveznikov sklenilo se je se vojevati do končne zmage. V noči 1.4. je Laški dirigibile vrgel zopet 6 bomb v bližini Opčinske žel[ezniške] postaje. Prestrašil sim se še precej, toliko več ker je Ivan prvo noč spal zopet doma. Danilo ne piše, zadnja dopisnica 15.3. Komaj pričakujem njegovih novic. Živila še vedno dražja.

21.4. Rusi so vzeli Trapezunt ob Črnem morju. Nemci oblegajo Verdun. Včeraj so ital[ijanski] letalci vrgli v Trstu bombe. 9 mrtvih in 5 ranjenih med civilnem prebivalstvom. Opažoval sim streljanje na letalce, ki pa je bilo brezuspešno. Danilo je pri meni in se odpelje (na) veliko nedeljo v Celje. Kam, da ga od tam pošljejo ne ve.

Nemški kancler je izjavil, da Nemčija ne namerava povrniti zasedene dele Rusije in Belgije. Ta izjava je strla vsako nado za mir. Čudno pa je, da se na Dunajski borzi kljub vsemu držijo kurzi raznih vrednostnih papirjev visoko, ker je znano, da imajo Židje dober nos bi to kazalo, da upajo na definitivno zmago in ugodne mirovne pogoje.

30.4. Odnosaji med Nemčijo in Ameriko so se tako poostrili, da se je bati, da pride do vojne napovedbe. Na Irskem revoltirajo tako zvani Sin-Feiner. Najbrž bodo kma-

⁷⁰ 9. januarja 1916 so sile Antante dokončno evakuirale svoje enote iz Galipolija in Dardanel, kjer so v bojih izgubile 250.000 vojakov.

⁷¹ Grški premier Eleftherios Venizelos.

⁷² Mesto v vzhodni Turčiji, od leta 1919 do 1920 del Armenije.

⁷³ Sergej Dmitrijevič Sazonov (10. avgust 1860–25. december 1927). Ruski zunanji minister od septembra 1910 do junija 1916.

⁷⁴ Napoleon je bilo popularno ime za 20-frankovski zlatnik iz obdobja Napoleona. O veliki inflaciji nam pričajo tudi razmerja med krono in dolarjem. En dolar je bil vreden leta 1913: 4,96 krone, leta 1916: 7,95 krone, januarja 1919: 16,1 krone.

⁷⁵ zasegla

⁷⁶ Alfred von Tirpitz (19. marec 1849–6. marec 1930), nemški admiral in državni sekretar nemškega pomorskega urada od leta 1897 do 1916.

⁷⁷ V bitki za Verdun od 21. 2.–21. 7. 1916 je skupno število žrtev doseglo 700.000.

lu premagani in pobeženi. Kut el Amana⁷⁸ so Turki vzeli in ulovili 13000 Angležev (gotovo največ črnih). Verdun se še brani in Nemci le počasi napredujejo. Na drugih frontah ni posebnih dogodkov. Danilo je v Celju in opravlja skupno baterijo.

14.5. Nemčija se je vdala v zadevi podvodnikov ameriškim zahtevam ali gotovo je, da ob prvi priliki pride do novega spora in vojne. Sedaj je nekaka utrujenost na frontah in se ne godi nič posebnega. Ustaja na Irskem je udušena mnogo ustašev postreljenih. V Avstriji se podpisuje sedaj t[ako] i[menovano] vojno posojilo. Propaganda se dela na vse načine in se bo dosegla visoka vsota na papirju.

Verdun se še drži. Francozi in Nemci so enako hrabri in požrtvovalni, škoda da se ta dva naroda sovražita in pobijata, kako bi svet napredoval, če bi se vsa ta energija porabila za napredek človeštva, mesto za ubijanje.

Danilo je iz Celja zopet na pot v Cetinje. Pisal je z Zagreba, Broda, Sarajeva, Mostarja, Hercegnovi. Emmy toži čez neznosno draginjo. Jaz nisem udobil potnega dovoljenja za na Dunaj in sim po sili doma. Kmalu bo leto dni kar je pričela vojna z Italijo, koliko neprijetnosti sem doživel!

23.5. Obljetnica vojne z Italijo. Avstriji so pričeli 17. t[ega] m[eseca] z ofenzivo v Tirolu, do 21. so ujeli 2400 Italijanov, 170 kanonov etc. Trst je v zastavah (po sili). Danilo je v Kotorskih Bokah kot komandant II. Baterije in se ima dobro.

8.6. Ofenziva v Tirolu se nadaljuje, vzetje Asiago in Arsiero. 36000 ujetnikov 300 kanonov (če je res).⁷⁹

Nemci so zmagali v pomorski bitki, Angleži, da so izgubili približno 130000 ton brodovja, Nemci le 62000 t[on]. Vsaj tako trdijo nemški časniki. General Kitchener se je potopil z Angleško bojno ladjo na potovanju v Rusijo.⁸⁰ O miru se ne govori.

Danilo je z Kotora preč in na poti v fronto, ne vem katero. Cene živil gredo še vedno navzgor in na Opčinah že cel teden ni kruha. Florio je postal 1.7. 1916 fin[nančni] tajnik.

4.7. Rusi so pričeli ofenzivo v Volbinji, Galiciji, Bukovini. Bukovina skoraj cela zavzeta. Pravijo, da so ujeli

⁷⁸ Trdnjava jugovzhodno od Bagdada.

⁷⁹ Bitka za Asiago, 15. maj–10. junij 1916. Sredi maja je avstro-ogrska vojska začela protiofenzivo na Tirolskem in prebila italijanske linije in dosegla začetek beneške nižine. Ker pa je 4. junija 1916 ruska vojska nepričakovano začela z napadi v Galiciji, so Avstrijci umaknili polovico enot in bili kmalu prisiljeni, da zapustijo večino novo zasedenih položajev.

⁸⁰ Horatio Herbert Kitchener (24. junij 1850–5. junij 1916). Zelo priljubljen angleški general iz številnih vojn, od leta 1914 vojni minister (upodobljen na plakatih za mobilizacijo). Leta 1915 se je njegov vpliv v vladi bistveno omejil, v njej pa je ostal predvsem zaradi popularnosti. Junija 1916 je odšel na misijo v Rusijo. Na poti v Arhangelsk je britanska oklepna križarka Hampshire trčila ob nemško mino in se potopila.

200000 Avstrijcev. Kalomea padla. Sedaj nekak premor. Italijani so porabili priliko ruske ofenzive in napadli z močno vojsko med Brento in Adižo. Arsiero in Asiago zopet v laških rokah. Avstrijci se počasi umikajo brez velikih izgub.

Tudi Angleži in Francozi so ofenzivno nastopali v Belgiji, Nemci so bili prisiljeni se umakniti in prepustiti nekoliko jarkov v popolnoma opustošenem ozemlju. Tako tudi pri Verdunu.

Od Gorice in Monfalcona se sliši močno streljanje in menda napadajo Italijani. Jaz sim bil od 18.6. do 2.7. na Dunaju, našel sem pri Emmy vse v starem redu. Zdenko je dovršil dobro šolsko leto pridobil odlikovanje (doppeltte) in je šel na Ogersko v Kassa (Visoke Tatve). Na Dunaju sim našel Alojza s Proseka. Bil je ranjen v Galiciji. Dve krogli (srpnel) sta mu šle skozi stegno, brez da bi bile taknile kosti ali glavne žile, tako da bo kmalo ozdravel brez posledic. Sreča v nesreči.

Danilo je v Tirolu (Rovereto) in je večkrat pisal a od 23.6. do danes ni več nobenega znamenja od njega. Kar me skrbi, ker so Italijani 24.6. pričeli z ofenzivo. O miru seveda ni govora, povsod so sedaj stopili v ofenzivo nasprotniki, med tem ko se Nemci in Avstrijci junaško branijo in stane vsaka mala pridobitev sovražnikove težke zgube.

22.7. Rusi, Angleži in Francozi nadaljujejo ofenzivo. Še vedno brez posebnega uspeha. Zgube na obeh straneh velike.

29.7. Vedno isto. Izjave angleških in ruskih državnikov pustijo malo nade do bližnjega miru. Na Doberdolu relativen mir. Že 14 dni se sliši le po malem streljanje. Nemci so poslali trgovski podvodnik Deutschland v Newyork, z napetostjo se pričakuje, če se mu bo posrečilo se povrniti z blagom v Nemčijo. Občuduje se pogum in znanjlost Nemcev.

Zdenko se je vrnil z Ogerskega na Dunaj. Od Danila zadnja dopisnica 19.7., je na fronti v tirolskih hribih (Pasubio).

5.8. Boji na vsih frontah. V verhovnem poveljstvu sprejembe. Na ruski fronti Komandira Hindenburg, tam je tudi nadvojvoda Karl. 2.8. so ustrelili tukaj 4 ruske ujetnike. Imeli so jih zaperte zadnjo noč v moji hiši. Ustrelili in zakopali so jih na živinskem trgu na cesti v Bane. Meni so se mladi ljudje smilili, zgrešili so menda samo to, da so hoteli pobegniti, in so mogli pustiti življenje daleč od domovine samo zato, ker so jo preveč ljubili.

Danilo je še na fronti v Tirolu. Menda na jako eksponirani poziciji visoko v hribovju. Tožji čez mraz in mokroto. V drugi polovici avgusta je postal Leutnant.⁸¹

7.8. Včeraj ob 7 uri zjutraj zopet zračni napad na Opčino. Ena bomba je padla na moj vrt druga na dvorišče. V mali hišici tikoma vrta je tretja bomba ubila ubogo bolano ženo, ki z otroci ležala v pritlični sobi. Otroke so

⁸¹ poročnik

potegnili žive in le malo opraskane iz groblje. Stal sim le nekoliko korakov oddaljen od te hišice in slišal žvižganje padajoče bombe. Zračni pritisk ob eksploziji me je vrgel ob tla, in sem se prestrašil še precej. Bomba, ki je padla na vrt se po sreči ni razletela. Od 3.8. naprej streljajo na fronti Monfalcone-Doberdob kakor še nikdar – dan in noč.⁸² Italijani napadajo naše pozicije, kakor se kaže brez uspeha. Včeraj sim videl boj v zraku med dvema letalcema. Avstrijec (Banfield)⁸³ je sestrelil italijanski »Caproni«,⁸⁴ ki je padel blizu sv. Križu. Boj se vršil nad Opčino in je ranjeni Italijan imel še moč voziti proti fronti. Ujetega so vozili v Trst.

1.9. Mesec avgust mi bo za vedno v spominu, koliko sem doživel v tem času. Gorica je padla. Doberdobska planota je v rokah sovražnika, fronta se je še približala Opčinam. Italijanski »derigibile« je ponoči metal bombe od katerih je ena poškodovala vilo Pietzruk, druge so padle tu pa tam brez posebne škode. Po noči smo tekali v klet in strahoma poslušali pokanje bomb in šrapnelov. Zdenkota, ki je bil na dopustu in ki se je največ prestrašil sim poslal zopet na Dunaj. Jaz sim najel sobo v Trstu in hodim vsaki večer spat v mesto.

27.8. je napovedala Italija Nemčiji vojno. Romunija pa Avstroogerski. Rumuni so na Sedmograškem imajo že Kronstadt in druga mesta. Grška se pripravlja in bo prav v kratkem času stopila v Entanto in napadla Bulgare. Tako se sklene železni obroč, ki žuga vdušiti v kervi Nemčijo in Avstroogersko.

20.9. 10. t[ega] m[eseca] sim odpotoval na Dunaj. Ivan ostal sam na Opčinah. Na Dunaju je pomanjkanje živil. Občudujem potrpežljivost ljudstva, ki čaka ure in ure v vrsti za udobiti malo krompurja, zabele, kruba itd., tudi pri slabem vremenu na cesti pred prodajalnami.

21.9. Zdenkota sim odpremil v Traiskirchen v artilerijsko kadetnico. Komandant neki general se zdi prijazen človek, prostori lepi in obširni na širokem polju. Zdenko je zadovoljen, da se mu je posrečilo postati artilerist.

Rumuni so zasedli dober del Sedmograške, tepeni pa so od Nemcev in Bulgarov v Dobrudži. Italijani so poskušali prodreti na Kraški planoti, bili so krvavo odbiti. Francozi in Angleži imajo nekaj uspeha proti Nemcem. Rusi ne napredujejo v kljub velikih mas, ki postavljajo v boj in je položaj v Bukovini, Galiciji in Ruskopoljskej nespremenjen.

3.10. 30.9 sim se vrnil z Dunaja. Doma sem najdel vse v največjem neredu. V hiši in dvorišču je vojaški Personal Sammelstelle,⁸⁵ dnevno pridejo in grejo vojaki. Prenočujejo po vseh prostorih, vse pomažejo, polomijo, odnesejo,

kar se da odnesti itd. Pritožbe ne pomagajo. Komandant neki Madjar misli, da je na sovražnih tleh – ali vsaj dela tako.

Danilo je zopet komandant II. linije, Ivan je napravil izpit in hodi v 7. razred. Emmy in Florio se imata dobro in do sedaj najmanj občutita posledice vojne.

Rumuni so bili tepeni pri Kumannstadt, Francozi so nekaj napredovali ob reki Somme. Rusi še vedno napadajo v Galiciji in Bukovini. Angleški minister Lloyd George je ponovno izjavil, da ne bo miru do končne zmage Entente, tudi če bo trajala vojna še leta in leta. In tukaj manjka že vsega. Že več dni ni ne kruha ne moke. Na Grškem je revolucija, ker se kralj brani stopiti v vojno proti Nemčiji. Danes grozno bobni na kraški planoti.

12.10. Italijani so nekoliko napredovali na Krasu pri Novavasi.⁸⁶ Rumunci so tepeni in vrženi iz Sedmograške. Kostanza v Romuniji ob Črnem morju vzeta od Bolgarov. Na Grškem se vedno meša obstojijo dve vladi, kraljeva in Veniselsova. Na francoskem vedno boji tako tudi v Bukovini. Kaže, da bo vojna trajala še leta!

20.11. Sedaj imajo skoraj povsod nasprotniki ofenzivo. Nemci in Avstrijci se branijo. Le v Romuniji napredujejo zavezniki. Sarailova⁸⁷ armada je prevzela Manastir v Albaniji. Na francoskem so Nemci pustili nekaj jarkov Francozom. Italijani so na Krasu še nekoliko napredovali. V severni Ameriki, da je zagotovljena zopetna izvolitev dosedanjega predsednika Wilsona.⁸⁸ Govori se o posredovanju neutralnih vlasti glede miru. Jaz mislim, da bo do miru še dolga in krvava pot.

Bil sim od 1. do 15. t[ega] m[eseca] zopet na Dunaju. Prodal sim delnice in kupil hišo Pressgasse 6. Florio je postal ministerjalni podtajnik. Danilo piše, da je v bolnišnici v Trento radi neurostenije, menda ima ubogi zadržki vojne in želi miru kakor vse človeštvo. Zdenko tudi v novi šoli dobro napreduje. Ivan kakor navadno.

Moje življenje je mizerno. Hiša vse narobe, če hočem jesti moram si kuhati sam, sploh živim brez vsake komoditete in se čudim, da vse prestanem.

22.11. Sinoči ob 9 uri je umrl cesar Fran Josip. Mož je živel predolgo za nesrečo svojih narodov.

19.12. Rumunija je premagana. Bukarest zavzet in zvezne vojske marširajo skoro neovirano proti reki Sereth. Tudi Rusi v severnej Dobrudži se umikajo. Sarail ne more čez Manastir naprej. Ob drugih frontah nič novega.

Senzacija je, da so osrednje vlasti ponudile mir, čaka se z napetostjo odgovor nasprotnikov. Moje mnenje ostane da je mir sedaj nemogoč in ga še dolgo ne bode.

Nemški podvodniki potapljujejo kar zaporedoma trgovske ladje Entente in neutralnih dežel. Ogromne vrednosti

⁸² 6. soška bitka (6.–17. avgust 1916). Napadi na Krasu so se začeli že 4. 8. Italijani so zasedli Gorico.

⁸³ Baron Gottfried von Banfield, avstro-ogrski častnik, vojaški pilot in letalski as (Hercegovni, 6. februar 1890 – Trst, 23. september 1986).

⁸⁴ Bombnik Caproni – tip italijanskega vojaškega letala.

⁸⁵ zbirališče

⁸⁶ 8. soška bitka (10.–12. oktober 1916).

⁸⁷ Francoski general Maurice Sarail.

⁸⁸ Thomas Woodrow Wilson (28. december 1856–3. februar 1924), predsednik Združenih držav Amerike v letih 1913–1921.

gredo na dno morja vsaki dan. Velikanske množine žita in drugih živil se zgrabijo, ljudstvo pa strada.

Na kraški fronti je sedaj skoro mesec dni mirno. 17 t[ega] m[eseca] je bil novi cesar Karol na Opčinah in v Trstu. Danilo je na dopustu na Dunaju.

13.12. Odgovor Entante na ponudbo osrednjih vlasti glede pogajanj za mir je kakor je bilo pričakovati popolnoma negativen. Dokler ne porazijo Nemčije nočejo mirovati.

Božič in novo leto sem preživel na Dunaju pri mojih. Brez Ivana, ki je ostal na Opčinah smo bili zbrani vsi.

[1917]

13.2. Dolgo sim se obotavljal nadaljevati žalostno kroniko. Nada nekaterih, da bo vojna kmalu nehala je šla po vodi, in to kar pride bo gotovo še slabši od tega kar je minulo. Zima je letos huda in je zadržala vojevanje skoraj povsod. Govori se, da splošna ofenziva Entante prične precej, ko vreme dovoli.

Najvažnejši dogodek je že dolgo pričakovani prelom zveze med Severno Ameriko in Nemčijo, kot posledica po-ojstrenega podvodniškega vojevanja. Nemci so dosegli z brezobzirnim uničevanjem blaga in življenja sovražstvo celega sveta. Cesar Karol je odslovil vse stare gospode, ki so bili staremu cesarju najbližji, Beck, Schiesal, Montenuovo, Paar, Bulfras etc. so šli v penzijo, govori se da so odpravljeni tudi nadvojn[oda] Friedrich in general Conrad.

Bil sim na Dunaju in se udeležil kot predsednik tržaške kmet[ijske] družbe audijence pri cesarju, ko so se mu poklonili zastopniki kmetijskih organizacij. Na vprašanje cesarjevo o tukajšnjih razmerah sim mu te na kratko pojasnil.

Danilo je sedaj v Sopronu pri Kadru. Ivan je bil 10.2. pred naborno komisijo in je začasno oprostjen radi srčne hibe. Uči se dobro. Zdenko dobro napreduje. Florio dela mnogo kakor vedno, Emmy toži čez mizerijo in draginjo.

V noči od 10 tm. je bil zopet napad z bombami na Opčino. 4 bombe so padle blizu moje hiše ubile eno osebo in napravile precejšnjo škodo. Slučajno sim spal doma in se zopet prestrašil do mozga, sklenil sim spat za naprej v Trstu dokler se ne premenijo razmere.

27.2. V noči 24.2. je zopet laški zrakoplov metal bombe in sicer tokrat blizu postaje južne železnice. Ranjenih je bilo več ruskih ujetnikov v eni baraki, druge posebne škode menda ni bilo. Pričakuje se v kratkem napoved vojne s strani Severne Amerike Nemčiji in Avstroogerski, to bo začetek konca.

20.3. Najvažnejši dogodek je revolucija na Ruskem.⁸⁹ Car Nikolajs je bil prisiljen odstopiti. Brat njegov Mihail se je nasledstvu odpovedal. Ne ve se še kdo bo car, in če bo sploh še kdo. Duma se je pokazala nepričakovano energično. Dosedaj prihajajo samo pomanjkljive vesti in se ne zve nič

natančnega. V Rusiji bo po moji misli mnogo krvi preteklo preden se bodo razmere utrdile na novo. Govori se, da so Angleži pomagali napraviti prevrat, za to da bi ne car sklenil miru z Nemčijo. Carica je Nemka in nje vpliv, da je bil mogočen. Gibanje se bo gotovo širilo in masa ljudstva bo silila na to, da se vojna konča. Danilo piše, da je prestavljen v drugi Regiment in da gre v Linz.

29.4. Amerika je Nemčiji napovedala vojno.⁹⁰ Avstrija je vsled tega pretrgala diplomatično zvezo z njo. Severna Amerika se pripravlja za vstop v boj, sredstva čez katere razpolaga so ogromna. Nemci vendar upajo, da ne bo mogla mnogo vojaštva prevoziti čez ocean in ga tukaj vzdržati. V Rusiji se vedno meša, vidi se da je več strank, ena boče z Entanto vojno nadaljevati do zmage, druga je za pogajanja z Nemčijo, tretja boče precej mir za vsako ceno. V vojski da ni več nobene discipline, ljudje da zapuščajo jarke in se vračajo domov. Pri nas je pomanjkanje, posebno v mestih ljudje stradajo. V Istri in Dalmaciji, da umirajo ljudje tu pa tam prklično od glada. Zdenko je bil velikonočne praznike na dopustu na Opčinah odpotovati je moral bolan, piše, da je sedaj zopet dober. Danilo, ki je hotel z Linza domov je bil ustavljen v Ljubljani in je tam čakal 10 dni na dovoljenje se peljati....⁹¹

[enkrat v drugi polovici junija 1917] ...[pomanjka]nje živil in drugih potrebščin postaja vedno bolj občutno. Zraven tega je še to, da vlada po vsej monarhiji neobičajna suša, in se je bati slabe letine. Bil sim na Dunaju od 19. maja do 15. junija, videl sem tam tudi Danila, ki je prišel z Linca in Zdenkota. Godi se jima dobro. Emmy je brez dekle, Florio kašlja in je nervozen, treba mu počitka in boljše hrane. Na Dunaju je še več mizerije glede živil kakor pri nas. Konstatiral sim, da sem od začetka vojne izgubil na težji 20 kg. to je menda splošno. Naša valuta gre vedno navzdol. V Švici velja 100 kron le 43 frankov.⁹² Na Dunaju je sklican po 3 letih državni zbor. Novi duh vlada. Čehi stavijo zahteve, ki bi pomenjale konec Avstrije, ravno tako Jugoslovani. Poljaki stremijo po lastni samostojni državi, ki naj bi obstajala iz vseh delov stare Poljske, ki so sedaj razdeljeni na tri dele.

Pri glasovanju o novem zborničnem poslovnem redu so vse ne nemške stranke nastopile proti Nemcem in dosegle večino za predlog češkega posl[anca] Franta. Vprašanje je, če bo mogel državni zbor pri takih razmerah delovati. Nemci bi hoteli nadvlado, kakor do sedaj ali razne narodnosti so se probudile, zahtevajo svojo pravico in se ne bodo uklonile manjšini. In lakota žuga!

Juli 5. Rusi o katerih se je mislilo, da sploh ne bodo več posegli v boj so napadli Galicijo in začeli novo ofenzivo. Dosegli pa niso mnogo... Podvodniki potapljujejo zaporedoma trgovske ladje, Nemci publicinajo mesečno približno tonažo, ki gre pod vodo, in so res gorostasne številke. Se ve da An-

⁸⁹ Februarska revolucija 8. 3. 1917.

⁹⁰ Združene države so napovedale vojno Nemčiji 6. 4. 1917, Avstro-ogrski pa 7. 12. 1917.

⁹¹ En list je bil iztrgan, zato besedilo manjka.

⁹² Leta 1909 se je za 100 kron dobilo 105 švicarskih frankov.

gležj pridno židajo nove ladje ravno tako Američani, tako da se brodonje vedno zopet dopolni, dolgo pa to ne more trajati.

Avstrijski parlament je kot prvo delo zvišal plačo poslancem na 1000 kron mesečno za celo dobo funkcije, če je parlament sklican ali ne. Cesar Karol je pomilostil vse radi političnih zločinov in prestopkov zaprite in obtožene. To je v prvi vrsti v korist Čehov, in se zato Nemci jezijo. Poslanci Kramar, Klofač in drugi zadobijo prostost.⁹³ Nemci bi radi videli viseti vse one, ki se ne klanjajo germanski oholosti.

Bil sem zopet na Dunaju od 19. do 29.6. Obiskal sem Danila v Linzu (vožnja po Donavi) in bil tam par dni. Dosegel sem pri ministerstvu za kmetijstvo podporo v znesku kron 9000- za našo kmetijsko družbo, kar me prav veseli.

Na Opčinah je vse polno vojaštva, hiša vsa zasedena postaja počasi podobna razvalini, travniki so vsi poteptani in popašeni. Sena letos ne spravim prav nič. Sicer pa mine mesec za mesecem, vse gre kakor, da bi moralo tako biti. In do miru je še daleč.

17.7. Na Nemškem je odstranjen kancelar Betmann-Halleweg, imenovan je na to mesto neki Dr. Michaelis.⁹⁴ Govori se, da je močna stranka za mirovna pogajanja posebno socialisti in centrum.

Florio je z družino v Kostanjevici na Dolenjskem. Pričakujem, da pride Zdenko na dopust, Danilo je še v Linzu.

21.7. V zadnjem času se akcije pomorskih družb na Borzi na Dunaju in v Trstu neverjetne cene dosegle. Mojih 25 delnic Premuda sim vsled prigovarjanja uradnika Živnostenske⁹⁵ tukaj prodal po 320 kron in so danes po 1000 kron. Sploh imam v vsakej stvari smolo in me je stara sreča popolnoma zapustila.

26.7. Nemci z Avstriji so prešli v ofenzivo proti Rusom. Tarnopol, Stanislav, Nadvorna zasedene po Nemcih ozir[oma] Avstrijcih. V ruski vojski ni nobene discipline in se vsled tega razni oddelki umikajo med tem, ko se drugi obupno branijo. Danilo piše, da more zopet na fronto. Zdenko je že nekaj dni doma. Florio je dobil podaljšanje dopusta in je še v Kostanjevici.

22.8. Danes je ravno 26 let, kar sem se preselil z Proseka na Opčino in sim begunc: 18. t[ega] m[eseca] je priletela prva granata na vas in sicer na dolnjem koncu

⁹³ Poslanca, Čeha Karel Kramar (1868–1942) in Václav Jaroslav Klofač (1868–1942), sta se zavzemala za neodvisno Češko in vodila protihabsburško politiko; aretirana in obsojena sta bila leta 1915, pomiloščena pa julija 1917; nadaljevala sta prizadevanja za neodvisno Češko.

⁹⁴ Theobald von Bethmann-Hollweg (1856–1921), nemški kancler od leta 1909. Odstopil je 14. julija 1917, zamenjal pa ga je Georg Michaelis (1857–1936), ki je ostal kancler do konca oktobra 1917.

⁹⁵ Uradnik Živnostenske banke. Živnostenská banka je ustanovil češki kapital leta 1868. Imela je svoje izpostave tudi v Trstu. Po letu 1918 je postala osrednja češkoslovaška banka.

blizu ceste na Prosek kjer se deli cesta na državni kolodvor. Skočil sem k Danilu, ki je bil doma na dopustu pred odhodom na fronto in čudila sva se, da italijanska artilerija na tako daljavo (ca 22 km) obstreljuje našo vas. Čež nekaj minut prileti druga granata in zapustili smo hišo, in odšli v hrib proti Banam. Strelji so redno padali vsakih 7 minut in smo do večera opazovali učinek granat, ki so največ priletele blizu obeh železniških postaj, pa tudi tu pa tam v vas. Tako je padla ena blizu cerkve druga blizu hiše Hribar, tretja za Kovačevo hišo itd. Pokanje je bilo grozno in pri vsaki eksploziji se je dvigal gost siv dim visoko proti oblakom. Granate so bile, kakor se je pozneje konstatiralo v premeru 35 cm. Odločil sem se z Ivanom in Zdenkotom v Trst, Danilo pa je, ko je nehalo streljanje šel še v hišo po kovčeg z obleko in se odpeljal z nekim vojaškim avtomobilom. Bog ve kedaj ga bodem zopet videl.

Streljanje na Opčino se je nadaljevalo po noči 19. in 20. t[ega] m[eseca]. 19. zvečer sim opremil Zdenkoto na kolodvor državne železnice v Trstu, da odpotuje v Traiskirchen. Komaj je imel vozni list, je priletela granata par 100 korakov od postaje in se razletela z močnim pokom. Zdenko, ki je bil radi dogodkov na Opčinah močno razburjen se je prestrašil in tudi mene je pretreslo. Ločila sva se pred odhodom vlaka (med tem je padlo še 6 strelav) in Zdenko je vendar srečno došel v kadetnico in danes imam že njegovo dopisnico.

Opčina se je izpraznila ljudje so zbežali in vzeli nekaj živine in kar so mogli. Skozj več noči je ljudstvo spalo v hribu na prostem, slišati je bilo jok otrok in stokanje bolnih, pa tudi smeh brezmiselnih mladih ljudi. Ivan in služkinja Tončka sta se večkrat povrnila v hišo in pobrala nekaj obleke perila in drugih malenkosti.

4.9.1917 Ofenziva Italijanov (ednajsta) jim je prinesla nekaj uspeha. Vzeli so Sveto Goro in vdrli čez Vrb pri Kanalu (rojstna vas mojega očeta) na planjavo Banjščico, sv. Duba (strategično važno). Trdijo, da so ujeli 27000 Avstrijev. Trst je bil večkrat obmetavan z bombami in je več ljudi mrtvih in ranjenih. Najel sem stanovanje v hiši Karla Malalana in spravil nekaj pobištva z Opčin. Včeraj je bil Ivan potrjen v vojake, tako da so sedaj vsi trije sinovi vojniki. Nemci so vzeli Rusom mesto Rīga (350000 prebivalcev) in še napredujejo proti severu. Valuta še vedno pada avstrijska krona velja v Švici 39 cent[ov].

Sept[ember] 22. Italijanska ofenziva potihnila. Govori se, da bo pričela avstrijska protiofenziva. Vojaštva gre mnogo na fronto. Na Ruskem je sedaj Kerenski⁹⁶ nekak diktator in obenem generalissimus. Sedaj se sliši, da je general Kornilov⁹⁷ poskušal proti njemu nastopiti, pa da se mu ni posrečilo, to kaže da so razmere tam še neurejene, in najberž še dolgo ne bo vlade, ki bi imela res moč v rokah.

Amerika je začela pošiljati vojaštvo na Francosko in pravijo, da dnevno izkrcajo vojake in vojni material.

⁹⁶ Aleksander Fjodorovič Kerenski, predsednik ruske vlade od 3. avgusta 1917.

⁹⁷ Ruski general Lavr Georgievič Kornilov (1870–1918).

Papež je poslal noto glede miru, Nemčija in Avstro-ogrska sta odgovorili od Entente se ne sliši nič.

Danilo je na dopustu na Dunaju, Ivan je nastopil v 8. razred, Emmy piše malo. Življenje, ki ga imam sedaj – res ni vredno tega imena.

19.10. Zopet so izjavili francoski in angleški državniki, da ne odnehajo do poraza Nemčije. Kaže se pa na dosedaj, da bi bil ta cilj dosegljiv. Nemci napredujejo na ruski fronti. Zavzeli so otok Osel pri Rigi, ki da je močna postojanka proti Petrogradu. Novo je, da imamo sedaj Nemce tudi tukaj v Trstu. Na Kranjskem, da jih je več divizij pripravljenih na fronto ob Soči. Francozi in Angleži, da tudi pošiljajo pomoč na italijansko fronto in da se pripravlja 12. ofenziva, ki ima biti odločilna. Danilo piše, da gre zopet na fronto, Ivan je odšel kot vojak v Radkersburg in upa da pride v Zagreb k topničarjem. Ostal sem zopet enkrat sam. Sedaj je podražilo posebno vino, ki stane v gostilnah 6 do 8 kron liter. Klopec niti za šivanje stane 10 kron.

10.11. 24. oktobra je pričela avstro-nemška ofenziva proti Italiji in je uspela čez vsako pričakovanje. Prvi dan so združeni Nemci in Avstrijci pri Kobaridu vrgli Lahe čez staro mejo. V enem tednu so bili že pri reki Tagliamento, potem ko so vzeli Udine Palmanovo itd. Do danes da je 250000 ujetih in 2300 kanonov v rokah zmagovalcev, ki so že čez Tagliamento in proti reki Piave. V nevarnosti je cela beneška ravan.

Na Ruskem je stranka boljševikov vrgla provizorično vlado, odstavila in zaprla ministre in Kerenskega in hoče skleniti mir.⁹⁸ Ponavlja se, da pridejo pri revoluciji na površje najradikalnejše stranke. Za Nemčijo in njene zaveznike je to sreča, da so Rusi obnemogli in da se bliža ruska država razpadu. Anglija in Francija, da pošiljajo Italiji na pomoč vojake in municijo.

Napad Nemcev in Avstrijcev natanko preračunjen kaže z uspehom, da so Nemci v vojaškem obziru nedosegljivi. Danilo je na fronti, kje ne vem, zadnja dopisnica je od 22.10. in kaže, da je pri Nemcih, ker nosi pečat kais[erliche] Deut[sche] Feldpost.⁹⁹ Ivan je v Varaždinu v oficirski šoli, dodeljen 14. reg[iment] haubic. Moja prošnja za potovanje na Dunaj je odbita. V Trstu je veliko pomanjkanje živil in mnogo ljudi umrje vsled obnemoglosti, posebno starejši težko prestajajo lakoto. Emmy piše tudi o mizeriji na Dunaju.

Dec[ember] 14. Ofenziva proti Italiji [se] nadaljuje, vendar gre sedaj bolj počasi. Italijani so se uprli ob reki Piave. Armada Konrad, ki je imela prodirati v Tirolu ne more naprej, četudi ima delne uspehe v hribovju. Na ruski fronti je odmor in se vršijo pogajanja za premirje. Na čelo ruske vlade sta stopila Lenin in Trotski, ki hočeta, da se vojna za vsako ceno konča. Na Portugalskem zopet enkrat revolucija z obstreljevanjem glavnega mesta z morja. Ameri-

ka je napovedala vojno tudi Avstriji in pošilja naprej čez morje svoje vojake in vojni material. Do sedaj še niso posegli v boj ameriški vojaki. Angleži vzeli Jeruzalem.¹⁰⁰ Tukaj v Trstu je italijanski podvodnik torpediral in potopil vojno ladjo »Wien«.¹⁰¹ Sedaj je podražila neverjetno obleka, perilo, čevlji in druga oprava, plačuje se vse to 5 krat do 20 krat čez normalne cene pred vojsko. Bil sem od 23.11. do 12.12. na Dunaju. Danilo je na dopustu. Bil je z Nemci pri Kobaridu do Piave in neki čas comandant von Corridiocco. Nemci da ropajo in pošiljajo na nemško use, kar se jim zdi vredno, sploh postopajo vojaki tako kakor se čita, da so postopali v 30 letni vojski.

Ivan je v Varaždinu in se mu godi dobro. Zdenko zdrav in napreduje kakor ponavadi dobro.

15. decembra 1917. Danes sim prodal hišo na Opčinah. Leta vojne, ki sem jih preživel so me utrudila in nasilstva od strani vojakov in vojaške oblasti so mi tako zoprne, da se umaknem od tod kjer sim preživel polovico življenja. Težko sim se odločil in sem gotov, da mi bode vedno žal.

31.12. Končalo je četrto leto svetovne vojne. Ko sem začel pisati te opomine bi si ne mogel misliti, da zmora ta grozota tako dolgo trajati. Hvaležen sem Bogu, da je do sedaj ohranil zdrave moje drage in mene, in upam da bo leto 1918 vendar prineslo toliko zaželeni mir.

V Italiji nič novega. Italijani se branijo ob reki Piave in v hribih med Piavo in Brento. Le z velikimi žrtvami dosežejo Nemci z Avstrijci tu pa tam male uspehe.

Z Rusijo se še pogajajo za mir, upanje je da se doseže sporazum. Sedaj je premirje. Na Francoskem se Nemci držijo v starih pozicijah proti vsem napadom Francozov in Angležev. Amerika pa vedno pošilja nove vojake, ki se še v Franciji vežbajo. Danilo je na Dunaju obolel in je v vojaški bolnišnici. Ivan je bil tukaj na dopustu 4 dni, je zdrav in vesel in se mu tudi v oficirski šoli godi dobro. Zdenko je bil za Božič s tovariši v hribovju se učit tekat z sky.¹⁰² Jaz sem se v tem letu postaral čez potrebo, skerbi me mučijo, drugače sem razmeroma zdrav.

1918

15.1. V mirovni pogajanjih v Brest-Litovskem je nastopila kriza. Očividno je, da Nemci stavijo trde pogoje in se čutijo zmagovalce ter hočejo izkoristiti žalosten položaj Rusije.

V Rusiji pa vse razpada in grozi kaos. Vidi se, da bo ogromna država razpadla na mnogo republik. Poljaki, Ukrajina, Kozaki, Sibirci itd. imajo svoje ideale, ki se menda ne strinjajo z onimi, ki jih reprezentirajo danes v Petrogradu vladajoče osebe. Zima in slabo vreme zadržujejo

¹⁰⁰ Jeruzalem je 11. decembra 1917 s svojimi enotami zasedel general Allenby.

¹⁰¹ Križarka »Wien« je bila torpedirana v noči z 9. na 10. december 1917 na sidrišču pred Miljami. Umrlo je 33 mornarjev.

¹⁰² Se uči smučati.

⁹⁸ Oktobrska revolucija 6–7. november 1917.

⁹⁹ Nemška cesarska vojaška pošta.

na vseh frontah večje akcije. Tukaj v Trstu je pomanjkanje jestvin, obleke, obuvice, perila, žajfe in sploh vseh potrebščin. Odmerek kruha so zmanjšali za polovico in je tak, da Bog pomagaj. Danilo je še v bolnici. Ivan v Varaždinu, Emmy se briga za nakup hiše na Dunaju.

Imenovan sem od trgovskega ministerstva upraviteljem dveh italijanskih tvrdek v Trstu in imam vendar enkrat nekaj opravila. Nastopil sem šestdeseto leto in ne vem, če mi bo dano doživeti boljših dni, in videti konec vojne. Sicer sem pa gotov, da tudi po končani vojni bodo še leta in leta pretekla preden se bodo razmere utrdile, da bo mogoče prosto dihati in se bo povrnilo svobodno življenje.

27.1. Pogajanja za mir so pretrgana. Nemci stavijo pretrde pogoje. Grof Czernin je v avstrijski delegaciji izjavil, da hoče in upa doseči mir z različnimi ruskimi skupinami. Pričakuje se da Lenin in Trotski padeta. Ukrajina je sedaj tudi razcepljena v več strunk. Entanta noče priznati Finsko kot samostalno republiko, ker je preveč pod nemškim vplivom. Delavsko gibanje v Avstriji je ustrašilo vlado, kaže se jasno, da masa ljudstva ima radosti vojne in hoče mir, toliko več ker manjka vsega, in se ne ve kako se bo živelo do pribodnje žetve. Madžari ne pustijo v Avstrijo ničesar, čeprav imajo razmeroma še mnogo žitnih pridelkov in zabele. Cene pa že presejajo vsako domišljijo. Seno se plačuje do 100 kron q. fižol 10 kron kg, sladkor po 14 kron, eno jajce 2 kroni. Danilo je ozdravel in odšel v Linz, Emmy še išče hišo na Dunaju.

21.2. Sklenjen je mir z Ukrajino, ki se je izrekla samostalna, Trotski je odšel z Brest-Litovskega, brez da bi hotel in mogel sprejeti neusmiljene zahteve Nemcev. Izjavil pa je, da se Rusija ne vojskuje več. V sled tega je po preteku premirja Nemčija nadaljevala udiranje in zasedla koliko je mogla ruskega ozemlja. Danes se zve, da je Trotski sprejel vse pogoje zahtevane od Nemcev, ki so skazali neznanstvo trdi in oboli. V kratkem se bo pokazalo, če je s tem res sklenjen mir na vzhodni fronti. Upa se, da bo mogoče z Ukrajine uvoziti žita in drugih živil. (Gotovo bodo pobrali v prvi vrsti Nemci, kar se bo dalo). Bil sem 14 dni na Dunaju od 6. do 22.2. in sedaj ko se vrnem najdem tukaj že vse veliko slabše. Goveje meso 20 do 24 kron kg, mast 50 kron in drugo v tem razmerju. Aprovizacijska komisija nima več kaj deliti. Čudež je, da ljudje ta položaj prenašajo. Na italijanski fronti boji brez premembe, ravno tako na francoski belgijski kjer se Nemci pripravljajo na napad. Prodal sem tudi vrt pri hiši na Opčinah, in kupil na Dunaju hišo Pallergasse 25 za 305 t. Hiša je vknjižena kot lastnina Danila in Emmye.

7.3. Sklenil se je mir z Rusijo in sicer tak kakor ga je hotela nezprosna Nemčija.¹⁰³ Rusi so se udali, ker nimajo več armade, ki se je razšla. Nemci obdržijo vse do sedaj zasedeno ozemlje (začasno) in so zasedli še baltiške dežele Kurland, Estland, Livland. Vdati se bo morala sedaj tudi Rumunija in sprejeti mir kakor ga hoče Bolgarija in nje

zavezniki. Pričakuje se, da se izkercajo Japonci v Siberiji. V Vladivostok je prispela ameriška flota. Avstrija je okupirala del Ukrajine, da pomaga urediti tamošnje razmere, najberž tudi za to, da ne pride vse žito itd. v Nemčijo, skrajni čas bi bil, da se kaj uvozi.

20.4. Nemci, ki so potegnili veliko vojaštva iz ruske fronte so napadli v Flandriji in na Francoskem. Vrgli so Angleže, ujeli nad 100.000 mož, zasedli mnogo mest in vasi in pridobili veliko množino topov in vojnega materiala. Obstreljujejo mesto Pariz z na novo iznajdenim topom iz daljine 120 km. Francoska trpi grozna opustošenja, vsa zasedena dežela je razdejana.

Sklenjen je mir z Romunjo, Avstrija in Ogerska zboljšajo mejo, Bolgarija udobi celo Dobrudžo, dežela ostane zasedena še naprej. Govori se, da bode Avstrija sedaj, ko ima vojaštva z vzhodnih front na razpolago zopet pričela z ofenzivo proti Italiji. (V Dalmaciji in nekaterih krajih Istre umirajo ljudje od lakote).¹⁰⁴

Minuli teden sem bil zopet na Dunaju po nalogu kmetijske družbe in se udeležil konference v kmetijskem ministristvu.

Danilo je na fronti v Tirolu, Ivan ima dopust za maturo. Čez velikonočne praznike sem imel celo družino tukaj v Trstu samo Danilo je manjkal.

29.5. Nemci in Avstrijci gospodarijo po Ukrajini. Zasedli so tudi Odeso. Tudi tam, da je velika draginja. Nova ofenziva proti Italiji se pričakuje. Ivan je p[ri] Spilimbergo na Tagliamentu.

Italijanski čoln je potopil največjo avstrijsko vojno ladjo »St. Ištvan« z dvema torpednima streloma na odprtem morju v sredi drugih ladij.¹⁰⁵

23.6. In ni konca in vedno nove grozote. Že 4 leta pišem te zapiske in postal sem truden in apatičen, ker se vedno eno in isto ponavlja. Preliha se kri, ruši se domovje, cvetoča mesta postajajo razvaline, ljudstvo strada in nikjer znamenja, da se bliža mir. Sedaj se vrši ofenziva na reki Piave. Avstrijci so šli čez reko ali kmalu so bili ustavljeni od italijanske protiofenzive. V gorovju sploh se ni doseglo nič. Streljanje pa je slišati do sem (razdalja ca 200 km). Nemci so tudi ustavljeni na Francoskem. Austroogerska jim je poslala nekaj divizij v pomoč. Do Pariza imajo Nemci še ca 50 km. Danilo je pri napadni bateriji v tirolskih hribih, zadnje pismo 14 t[ega] m[eseca]. Ivan je na Dunaju na dopustu in pride v Trst. Zdenko, da ne pride v vojaško akademijo. Florio namerava z družino v Kostanjevico čez počitnice (dopust). Jaz sim bil zopet 14 dni na Dunaju kjer manjka vsega kakor pri nas.

¹⁰⁴ Kasneje prečrtano s pripisom: »Ni bilo res.«

¹⁰⁵ Bojna ladja »St. Ištvan« (20.000 t, 150 m) je bila torpedirana na poti iz Pulja v pristanišče Slano pri Dubrovniku, kjer se je avstrijska flota pripravljala za napad na zaporo Otrantske ožine. Iz Pulja je odplula v spremstvu bojne ledje Tegetthoff, rušilca in šestih torpednih čolnov. Ker je bila potopljena 10. junija 1918, pomeni, da avtor ni vedno zapisal datuma, ko je v zapiske dopisal stavek ali dva.

¹⁰³ 3. marec 1918, mir v Brest-Litovsku.

10.7. Italijani so pognali Avstrije zopet čez Piavo in skušajo preiti za njimi na levi breg. Avstrijske zgube se cenijo na 150.000 moških. V hrabrosti so zdaj z Italijani tudi Angleži in Francozi, Avstriji da...¹⁰⁶ Ivan je odšel zopet v Zagreb.

15.7. Umril je turški sultan Mobamed V.¹⁰⁷

Ruskega carja Nikolaja so vojaki ubili, pravijo, da tudi ženo in vse otroke.¹⁰⁸ Oficijelno ne poročajo ničesar. Lenin in Trotski molčita o tem, najberž ne iz sramu.

26.7. Ofenziva Nemcev ob Marni. Skrajša so Nemci vrgli Francoze in šli čez reko, zadeli so ob protiofenzivo in boji trajajo že 14 dni. Francozi in Amerikanci so vrgli Nemce zopet čez Marno zavzeli Chateau Thierry in mnoge vasi. Na obeh straneh velike zgube. Začetek konca!

12.8. Francozi še vedno v ofenzivi, Nemci se počasi umikajo. Amerika, Anglija, Francija in Italija se hrabro bijejo in so priborili lep kos opustošenega francoskega ozemlja, odvzeli so Nemcem 300 topov, 35000 ujetnikov in mnogo materijala.

Imam tukaj na dopustu Danila in Ivana in čez toliko časa nekaj prijetnih dni.

Na Ruskem je vse navzkriž, car je umorjen in Avstrija se širi. Čehoslovaki, ki so sestavili lastno armado iz ujetnikov v Rusiji se s pomočjo kozakov in tudi Entante nastopajo proti boljševikom. Zavzeli so več mest in napredujejo proti Moskvi. Angleži so zavzeli murmansko obrežje, vzeli Arhalgensk, nemški poslanik v Petrogradu in nemški maršal Eichhorn¹⁰⁹ sta bila umorjena, kar kaže kakšno sovraštvo vlada proti Nemcem.

26.8. Boji na Francoskem se nadaljujejo, Nemci se še počasi umikajo, Francozi in Angleži napadajo. Ves svet gleda na to velikansko borbo, ki morda odloči prihodnjo sestavo Evrope.

Danilo je odpotoval na svoj rojstni dan 22.8. na Dunaj čez Linz in potem na tirolsko fronto. Ivan je v Zagrebu, Zdenko na dopustu pri meni. Florio z družino v Kostanjevici na Dolenjskem.

4.10. Združene armade Entante še vedno napadajo Nemce z uspehom. Osvobodili so že velik del zasedenega ozemlja, Nemci preden se umaknejo vse požgejo in razstrelijo, tako da pustijo za seboj puščavo tam kjer je bila najlepša in bogata pokrajina. To se bo še bridko maščevalo. Bulgari poraženi; so bili prisiljeni prositi za premirje. Niso imeli več živčevja ne obleke in so bili utrujeni do kraja od 7

letnega vojevanja. Premirje je sklenjeno in s tem je pozicija avstroogerskih čet v Srbiji in Albaniji močno pretresena. Tudi o Turčiji se govori, da poskuša skleniti premirje. Sedaj ni več upanja, da bi Nemčija in nje zavezniki premagali in bližja se konec. Na Nemškem pride vlada v bolj demokratske roke. V novo ministrstvo, da vstopijo tudi socialisti. Hertling¹¹⁰ je opuščen, kancelor je postal princ Max Badenski.¹¹¹ Prekasno. Cene v Trstu: sladkor 28 kron, mast 90 kron, fižol 16 kron, polenta 16 kron, krompir 5 kron kg.

15.10. Bližja se konec vojne. Vsled tega, da se je Bolgarija vdala in da je nemška vojska na Francoskem tepena, prosijo osrednje vlasti Wilsona, da posreduje za premirje in mir. Wilson je zahteval od Nemčije odgovor na tri prašanja, in sicer: I. če so Nemci pripravljeni sprejeti njegove zahteve brezpogojno, II. če so pripravljeni zapustiti takoj zasedene pokrajine in umakniti svojo vojno moč v lastne meje, III. če je ponudba stavljen na samo od vlade temveč tudi od naroda. Nemci so odgovorili v smislu stavljenih vprašanj in sedaj se pričakuje, da bo Entanta stavila pogoje za premirje. Zahteve bodo gotovo trde, mogoče take, da jih Nemci sploh ne bodo hoteli sprejeti.

20.10. V Avstroogerski je sedaj vse narobe. Čehi se čutijo svobodne in komaj čakajo si ustvariti lastno neodvisno državo. Enako Poljaki. Tudi ideja Jugoslavije napreduje. Veliko vprašanje je kaj bo s Trstom. Tudi na Ogerskem se meša. Madjari ne bodo ostali gospodarji čez Slovake, Hrvate in Romune. Razmerje z Avstrijo se tudi gotovo predrugači. Vsaki dan je kaj novega. Bulgarski kralj Ferdinand je bil prisiljen zapustiti svoje kraljestvo, odpovedal se je v korist sina, ki je nastopil kot car Boris III. Avstrijska vojska se umika iz Srbije in Albanije pod pritiskom armad Entante. Na Dunaju se vršijo vsaki dan conference in se išče nove može, ki bi prevzeli v tem težkem položaju krmilo in odgovornosti (# prof. Lamasch).¹¹² Epidemija (španska influenca)¹¹³ se je razširila povsod. Tukaj v Trstu umre dnevno 60 do 170 oseb, največ mladi ljudje v polni moči. Tudi na Dunaju je enako. Emmy piše, da je obolel Florio.

29.10. Wilson odgovoril Avstro Ogerski,¹¹⁴ da ne odgovori, naj se poravna z lastnimi narodi. Wilson priznava

¹⁰⁶ Stavek kasneje izbrisan in je nečitljiv.

¹⁰⁷ Umril 3. julija 1918.

¹⁰⁸ Car Nikolaj in člani njegove družine so bili ustreljeni 16. ali 17. julija 1918 v Ekatarinburgu, kjer so bili v hišnem priporu.

¹⁰⁹ Hermann von Eichhorn (1848–1918) vojaški poveljnik in upravitelj Ukrajine. Ubili so ga ukrajinski socialisti (30. julija 1918).

¹¹⁰ Grof Georg von Hertling (1843–1919), marionetni predsednik nemške vlade od novembra 1917. Odstopil je v začetku oktobra 1918.

¹¹¹ Princ Max von Baden (1867–1929), od oktobra 1918 zadnji predsednik vlade cesarske Nemčije pred ustanovitvijo nemške republike. Odstopil je 9. novembra 1918.

¹¹² Profesor Heinrich Lamasch (1853–1920), zaradi pacifiističnih idej zaprt leta 1914, kandidat za avstro-ogrskega predsednika vlade; to je postal kot zadnji konec oktobra 1918, odstopil je 11. novembra 1918.

¹¹³ Španska gripa je bila huda in tudi smrtonosna oblika virusne bolezni, ki je v približno letu dni (od 1918 do 1919) zahtevala življenja okrog 50 do 100 milijonov ljudi po vsem svetu.

¹¹⁴ 4. 10. 1918 je ponudila Nemčija Wilsonu premirje, ki se mu je priključila tudi Avstro-ogrska.

Čehoslovake kot samostojen narod. Avstrija je odgovorila, da se popolnoma podvrže nazorom Wilsona in da prosi naj se tukaj začnejo pogajanja tudi brez ozira na Nemčijo (Nibelungentreue).¹¹⁵

Sploh je v Avstriji vse narobe. Husarek je odstopil, Wekerle tudi, Burian ditto.¹¹⁶ Novi minister zunanjih stvari grof Andrassy¹¹⁷ si je vzel pomočnika kneza Windischgraetz.

5.11. 3.11. popoldne so zavzeli Italijani Trst. General Petiti di Roreto¹¹⁸ je guverner. Avstrijska armada se vrača iz Italije v razsulu. Vojaki ropajo. Premirje z Italijo sklenjeno 3.11. je stopilo v veljavo 24 ur pozneje. Tržaški Italijani so sprejeli italijanske vojake z velikim navdušenjem. Vse mesto je v italijanskih zastavah. Tukaj je sedaj precejšen mir in red. Streljanje po cestah je prenehalo. Zadnje dni pred okupacijo se je ropalo na postajah in so se posebno ponoči slišali strelji. Avstrija se je vdala in je sprejela vse pogoje za premirje, ki so jih stavili Italijani. Trst je za Jugoslavijo izgubljen.¹¹⁹

Na Opčinskih želez[niskih] postajah ropajo živež z vagonov v veliki množini, tako tudi v Nabrežini in Proseku. Openci so si spravili mnogo vsakovrstnega živeža in drugega blaga, tako da to zimo ne bo pomanjkanja. Na stotine prašičev so si razdelili, tudi krave, vole, konje so »našli« in spravili pod streho.

V Zagrebu se je ustanovila Jugoslovanska vlada, v Ljubljani tudi.¹²⁰ Razni odvetniki so si razdelili resorte, kar po domače. Trst ima krajni odsek pod predsedstvom dr. Rybara,¹²¹ ki je obenem član jugoslovanske vlade. Vojaki,

ki se vračajo z Italije nimajo seveda nikake discipline in vzamejo kar potrebujejo tam kejer kaj najdejo. Posebno se jih bojijo na Kranjskem. Italijani in njih zavezniki so v Gorici, po morju pa so prišli v razna dalmatinska mesta in otoke. Na Ogorskem skušajo rešiti, kar se da. Sedaj je načelu grof Karoly. Močna stranka hoče neodvisno republiko. Čehi jo že imajo, Poljaki hočejo ustanoviti veliko Poljsko.

Zapadna Galicija in pruske s Poljaki naseljene province, se bojo združile z Ruskopoljsko, seveda bo prepis z Ukrajinci in morebiti tudi s Čehi za meje (s Čehi zaradi Slezije). Nemčija se še brani. Armade v Belgiji in Franciji se še držijo ali vidi se že, da so pri koncu, sedaj ko so vsi zavezniki odpadli.

Avstrija je sedaj podobna Rusiji. Država ne obstoji več in razni narodi se bodo med seboj trgali za meje. Gnusi se mi, ker vidim, da se ljudje nič ne navadijo in so slabši kot živina. Radoveden sem na Jugoslavijo, ki ima obseči Srbijo, Črno goro, Bosno in Hercegovino, Hrvaško, Slavonijo, Dalmacijo (v kolikor ne bo Laška), Istro (ravno tako), Kranjsko, del Goriške, Koroške, Stajerske, Makedonije etc. Meni se zdi nemogoče, da bi se doseglo, da bi vsa ta mešanica edina, ko vidim kako se križajo razne ambicije, in silijo na površje elementi od katerih ni pričakovati treznega dela.

Na opčinski postaji je eksplozivni bencin, plenili so in vsled neprevidnosti vžgali bencin. Več ljudi je zgorelo, od nekaterih so našli le kosti. Oropali da so na Opčinah do 400 vagonov raznega blaga, in sicer so prihajali iz bližnjih vasi s Krusa s Trsta itd. Brunil ni nikdo vsaki je vzel kolikor je mogel. Nekateri so kar z vozmi odpeljali kar se je dalo. Sedaj so zasedli Italijani tudi Opčine in napravili konec ropanju. Florio je postal 24.10. finančni svetnik. Jaz sem bil odlikovan z viteškim redom Fr[anja] Josipa, menda - der letzte Ritter.¹²²

Danilo je na dopustu, da konča študije, seveda je zdaj prost vojaške službe. Ivan je tukaj in hodi že v civilu. Zdenko je menda še v kadetnici Traiskirchen, če ni že razpuščena. Zveza z Dunajem je pretrgana. Emmy piše, da bi rada prodala hišo na Dunaju, ker bo Florio izgubil službo in bo moral preč in se bodo vse razmere predrušile. Sploh se sedaj ne ve kaj da bo, ne koliko vrednosti ima danes naš papirni denar in kaj veljajo razni papirji. Tukaj so vsled okupacije cene živil padle in pričakuje se, da pride z Italije vsega dosti.

20.11. Florio je v Ljubljani pri poverjeniku za finance dr. Kukovcu,¹²³ seveda le provizorično. Zdenko je brez da bi me vprašal (ker je bilo nemogoče) vstopil v vojaško službo v Ljubljani.

1.12. Italijani v Trstu nastopajo proti Slovanom vedno bolj oestro. Narodni svet v Trstu je razpuščen. Slovenske barve in kokarda so prepovedane pod oestro kaznijo. Klici proti Italiji se kaznujejo z zaporom. Orožje se je moralo vse

¹¹⁵ Izraz »Nibelungentreue« se od leta 1909 uporablja v pomenu brezpogojne zvestobe med Nemčijo in Avstro-ogrsko.

¹¹⁶ Baron Max Hussarek von Heinlein (1865–1935), predsednik avstrijske vlade zadnjih petnajst mesecev prve svetovne vojne. Odstopil je 27. oktobra 1918. Alexander Wekerle (1848–1921), predsednik ogrske vlade od avgusta 1917 do 23. oktobra 1918. Istvan Burian von Rajecz (1851–1922), avstro-ogrski zunanji minister, odstopil je 24. oktobra 1918.

Na koncu oktobra in začetku novembra je monarhija razpadla, nastale pa so nacionalne države. 28. 10. je bila razglašena Češkoslovaška, 29. 10. Država SHS, 1. 11. pa samostojna madžarska vlada. Avstro-ogrska je podpisala premirje 3. 11. 1918.

¹¹⁷ Grof Julius Andrassy (1860–1929), zadnji avstro-ogrski zunanji minister (le devet dni) Odstopil je 1. novembra 1918.

¹¹⁸ General Carlo Petitti Di Roreto je vodil vojaško upravo v Trstu do njene ukinitve avgusta 1919.

¹¹⁹ kasneje prečrtano

¹²⁰ 29. oktobra 1918 je bila v Ljubljani in Zagrebu razglašena Država SHS s središčem v Zagrebu; obsegala je ozemlje južnoslovanskih narodov nekdanje Avstro-ogrske. Država je bila konfederalnega tipa. 31. oktobra 1918 je bila v Ljubljani ustanovljena narodna vlada SHS.

¹²¹ Otokar Rybář (12. september 1865, Postojna–12. januar 1927, Beograd), pravnik, 1907 državni poslanec, sodeloval pri pripravi Majniške deklaracije in leta 1918 pri tržaškem narodnem svetu. Decembra 1918 je bil poklican v Beograd.

¹²² »Poslednji vitez«.

¹²³ Vekoslav Kukovec je bil poverjenik za finance pri narodni vladi Države SHS v Ljubljani, ustanovljeni 31. oktobra 1918.

izročiti, tudi lovske puške. Slovenske šole so zaprte.¹²⁴ Italijani so zasedli vse do Logatca in Vrhnike, tudi Idrijo. Na Tirolskem skoro do Inomosta in del Koroške.

Jugoslavija se dela, a dela se počasi in neumno.¹²⁵ Mislim, da bo preteklo še mnogo časa in bojim se tudi mnogo krvi preden bo Jugoslavija urejena, tako da se bo dalo mirno in prosto živeti. Da bi Trst kedaj pripadal Jugoslaviji je po mojem mnenju izključeno.

Na Nemškem je veliki preobrat. Cesar Vilijem, ki nosi krivdo povzročitelja te vojne in prestolonaslednik sta morala bežati.¹²⁶ Republika je proglašena. Berlin je v rokah socialistov. Bavarska hoče menda biti neodvisna, kralja so tudi tam prisilili do odpovedi. Vsi kralji, knezi itd. na Nemškem so se odpovedali večjim in manjšim prestolom. Cesar Karl je tudi odstopil. Avstrijska Nemčija ni še formirana. Ne ve se, če se bo združila z Nemčijo ali z kakšnim delom iste. Sploh je velika zmešnjava in potrdi se, da je bolj lahko podirati kot zidati.

Slovenci skušajo svojo severno mejo kolikor možno razširiti. Maribor je okupiran, tudi Radgona in druge vasi in trgi kjer je pretežno nemško prebivalstvo. Nemci protestirajo, prišlo pa bo gotovo tudi do spopadov. Madžarom se hudo godi. Čebji zasedajo slovaške komitate, Rumuni so v Sedmograški. Hrvati in Serbi so tudi čez mejo. Slovenci bi hoteli Medmurje, tako da bo malo ostalo Madžarom in se bo njih globus prekleto skrčil. Florio je še v Ljubljani, Zdenko je menda šel v Borovlje na Koroško. Ivan je pri meni. Emmy je na Dunaju in išče kupca za hišo. Danilo se ubija z učenjem in namerava napraviti skušnje 8. in 10.1.

25.12. Vse čaka na mirovno konferenco,¹²⁷ sestala da se bode konec januarja ali začetkom februarja. Italijani hočejo tudi Reko in Dalmacijo. Jugoslovani posebno Slovenci bi hoteli drugače. Imenovano je bilo skupno ministrstvo v Beogradu dva Slovenca štiri Hrvati ostalo Srbi. Na Hrvatskem je močna stranka proti združenju s Srbijo in proti dinastiji Karadjordjević. Slovenci zasedajo nemške kraje na Koroškem, bati se je, da pride do prelivanja krvi, ker mi je znano kako koroški Nemci sovražijo in zaničujejo Slovence.

Pogoji za mir, da bodo jako trdi za Nemce, sliši se da se bo zahtevalo stotine milijonov odškodnine. Na Nemškem še vedno nejasen položaj. Socialisti so razdeljeni v dve stranki od katerih ima ena boljševiške nazore. Govori se, da se Nemčija razdeli v štiri velike republike. Povsod se meša in vreje in poteklo bo še mnogo časa preden se nova Evropa sestavi in utrdi. Ivan je bil na Dunaju. Hiša ni prodana. Živnostenska banka me je oškodovala za 50.000

keron. Zdenko je praporščak ali poročnik, Danilo še studira. Florio je v Ljubljani in ne ve kam pride. Promet med Trstom in Ljubljano oziroma Dunajem je popolnoma ustavljen.

Moje premoženjske razmere so se poslabšale tako, da me skrbi več kot kdaj. Zdelo se je, da je bil nakup hiš na Dunaju dobra kupčija, pod sedanjimi razmerami je mogoče da pridem ob vse. Tako konča tudi to leto slabo.

1919

15.1.1919 V Berlinu se streljajo po cestah. Tako zvani Špartakovci (boljševiki) so zasedli neka javna poslopja, železniško postajo itd. in se tam branijo. V Rusiji še vedno zmešnjava. Sedaj se sliši, da je Trotski dal zapreti Lenina in prevzel sam vodstvo. Med Ukrajinci in Poljaki vedni prepiri. Na Koroškem je prišlo do spopada. Nemci so vzeli Borovlje in zapodili slovensko posadko.¹²⁸ Težko mi je vedeti, da je bil tam Zdenko od katerega ne vem že dolgo ničesar. Florio je menda šel v Beograd. Gotovega ne vem. Wilson je obiskal Angleško in Italijo, povsod sprejet z navdušenjem. Tudi on ne bo mogel zadovoljiti vseh, ko se stavi zahteve, ki si nasprotujejo.

17.1. Z Opčin sem izvedel, da je Zdenko ranjen v glavo in da se znajde v bolnici v Ljubljani.

18.1. Piše Emmy, da je na poti v Ljubljano z Danilom in Bubotom.

20.1. Čitam v Edinosti da je Florio poklican v finančno ministrstvo v Beogradu.

1922

31.12.1922 Zopet minulo leto. Zopet korak proti večnosti.¹²⁹ Posebno rožnih sprememb to leto zame in moje ni prineslo. Florio je izstopil iz državne službe, kjer je bil že dosegel mesto načelnika I. razreda in sprejel zastop »Zveze slovenskih industrijalcev« v Beogradu. Plača mnogo boljša in pozicija prijetna. Bubo je dobro dovršil III. Zagrebško Gym[nazijo]¹³⁰ in bil čez poletje pri meni. Danilo je še pri zvezi slovenskih industrijalcev. Zdenko bil en čas v Albaniji, sedaj je v Nišu. Ivan je izstopil Živino¹³¹ in skuša končati trgovsko šolo Revoltella. Kupil sem od Malalana drugo polovico hiše Fizovec¹³² št. 9 in se brigam za poprave in za povisati centaliteto. Posebnih zgub v tem letu nisem imel. Prodal sem takozvano »tetnico« in zemljišče na Pugledu.

1923 Vse kakor [19]22

¹²⁴ Čeprav je general Roreto obljubil tudi Slovincem svobodo, kakršne pod Avstrijo niso poznali, so šli ukrepi novih oblasti že od leta 1918 v nasprotno smer. Italijanščina je pa dokončno postala edini učni jezik v šolah po reformi leta 1923.

¹²⁵ 1. decembra 1918 se je združila Država SHS s Kraljevino Srbijo. Ustanovljena je bila Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev s sedežem v Beogradu.

¹²⁶ Nemčija je podpisala premirje 11. novembra 1918.

¹²⁷ Pariška mirovna konferenca se je začela 18. januarja 1919.

¹²⁸ Slovenski prostovoljci so zasedli Borovlje novembra 1918, Avstrijci pa so slovensko posadko pregnali v začetku januarja 1919.

¹²⁹ Stavek kasneje prečrtan s povsem drugačnim črnilom.

¹³⁰ III. muška realna gimnazija Zagreb.

¹³¹ Je prenehal delati v Živnostenski banki.

¹³² Nečitljivo.

1924 *idem*

1925 *Do začetka 1928 se moje razmere niso predrugačile. Emmy z družino. Dan[ilo] z Vero, Zdenko in Ivan razmeroma dobro. Nastopil 11.1. 1928 70to.*¹³³

1. *Samo dve nesreči sta v življenju človeka: slaba vest in bolano truplo. Kjer teb nesreč ni je sreča mogoča. Samemu sebi živeti in se teb nesreč varovati je sreča.*

2. *Človeku ni dano soditi kaj je pravica in kaj krivica. Človek se moti in se bo vedno motil in sicer ravno v tem, kar se mu zdi pravo ali krivo. Tolstoj*

3. *Težko je poznavati samega sebe, težko je poznavati druge, težko je najti pravo pot. Ko človek dospje do višine, ki mu dovoli pogled v življenje in njega bistvo že blizu konca in vidi solnčni zahod. I.G.*

4. *Kaj je vojna? Zbirati se v četah po več sto tisoč mož, marširati noč in dan, nič čitati nobenemu koristiti, biti umazani, spati v blatu in nesnagi, živeti kot živina, oropati mesta, zažigati vasi, razdejati cele dežele, srečati se drugimi takimi četami, boriti se z njimi, posejati polje z razkosanimi mrtveci, zgubiti roke in noge, razpršiti svoje možgane vse to brez najmanjše koristi za nikogar, medtem ko stariši, žena in otroki doma umirajo od lakote. To je vojna. Mau-pasant*

To je bilo napisano dolgo pred 1914 pa ni pomagalo, vse se je godilo kakor zgoraj tako ojstro slikano, samo v meri ki jo gotovo tudi Mau-pasant ni predvidel.

Viri in literatura

Lavagnino, Alessandra: *I Danau: Una famiglia di antiquari*. Palermo: Sellerio, 2003.

Narodni dom v Trstu 1904–1920 (ur. Marco Pozzetto). Trst: Devin, 1995, str. 40–41.

Pahor, Milan: Delo Josipa Vilfana na področju narodnega gospodarstva in slovenskega družbenega življenja v letih 1901–1928 v Trstu. *Josip Vilfan* (ur. Gorazd Bajec). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005. – Knjižnica Annales 44, str. 27–40, 169–174.

Pahor, Milan: *Slavjanska sloga: Slovenci in Hrvati v Trstu: Od avstroogrške monarhije do italijanske republike*. Trst: ZTT = EST, 2004.

Primorski slovenski biografski leksikon 5. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1978.

Šušteršič, Mario: *Sledovi: po poteh slovenske prisotnosti v Trstu*. Trst: ZTT = EST, 2008.

Wohinz, Milica Kacin: Josip Vilfan – predsednik političnega društva Edinost v dvajsetih letih. *Josip Vilfan* (ur. Gorazd Bajec). Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, 2005. – Knjižnica Annales 44, str. 51–84, 176–178.

Zusammenfassung

DER MENSCHHEIT GRÖßTE SCHANDE IST DER KRIEG. AUFZEICHNUNGEN VON IVAN GORIUP IN VILLA OPICINA UND TRIEST AUS DEN JAHREN 1914–1919

Veröffentlicht werden die Aufzeichnungen von Ivan Goriup, einem Wirtschaftsführer, Politiker und Grundbesitzer in Villa Opicina bei Triest und prominenten Mitglied des slowenischen Vereins Edinost, die in den Jahren des Ersten Weltkriegs zwischen 1914 und 1919 entstanden sind.

Die Aufzeichnungen stellen eine Art Chronik des Ersten Weltkriegs dar. Der Autor fasst darin sowohl die weltweiten als auch lokalen Ereignisse zusammen, die er in Villa Opicina unmittelbar erlebt hat und mit dem »großen Krieg« im Zusammenhang standen. Die in den Aufzeichnungen erwähnten Kämpfe auf den weltweiten Kriegsschauplätzen verfolgte er mithilfe von Zeitungsberichten, Gesprächen und Ähnlichem bzw. in der Zeit der Schlachten an der Isonzofront auch als Kriegsteilnehmer sozusagen an seiner eigenen Schwelle. Zugleich schildert er auch das Schicksal seiner engsten Familienangehörigen. Die Aufzeichnungen sind eine Beschreibung der Kriegszeit, so wie sie der Autor erlebt hat, und stellen ein Zeitdokument dar mit folgeschweren Auswirkungen für die Zukunft. In den Jahren, in denen die Aufzeichnungen entstanden sind, befand sich Ivan Goriup im reiferen Alter, 1919 feierte er seinen 60. Geburtstag. Aus den Aufzeichnungen kommt, wie schon der Titel zeigt, eine kritische Haltung gegenüber dem Krieg zum Ausdruck. Der Krieg bedeutet dem Autor vor allem Sinnlosigkeit und Leid.

¹³³ 11. januarja 1928 je Ivan Goriup dopolnil sedemdeset let. Takrat se tudi prenehajo zapiski v zvezku, v katerem pa je že zmanjkalo prostora. Le še na notranje platnice zvezka je prepisal štiri citate, ki zadevajo vojno.